

**Projekts "Novēršot cilvēku tirdzniecību un fiktīvās
laulības: daudznozaru risinājums"
HESTIA (HOME/2013/ISEC/AG/THB/4000005845)**

**Ekspluatatīvo fiktīvo laulību mazināšana:
multiplikatoru apmācības**

Metodiskais materiāls

Projekts "Novēršot cilvēku tirdzniecību un fiktīvās laulības: daudznozaru risinājums" HESTIA (HOME/2013/ISEC/AG/THB/4000005845)" tiek īstenots no 01.01.2015 līdz 31.12.2016.

Projekta mērķis ir definēt un risināt fiktīvo laulību problemātiku, izstrādāt fiktīvo laulību kā cilvēktirdzniecības formas definīciju un veicināt prevenci šajā jautājumā.

Projekta vadošais partneris ir **Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija** (Latvija), projekta partneri ir **NVO "Patvērums "Drošā māja""** (Latvija), **NVO "Living for Tomorrow"** (Igaunija); **NVO "Caritas Lithuania"** (Lietuva); **Īrijas imigrantu padome** (Immigrant Council of Ireland) (Īrija); **Slovākijas Republikas Iekšlietu ministrija** (Slovākija); **Noziedzības novēršanas un kontroles Eiropas institūts pie Apvienotajām Nācijām (HEUNI)** (Somija).

Šo projektu ir finansiāli atbalstījusi Eiropas Komisija. Šī publikācija atspoguļo tikai autora viedokli, un, lai arī kā tiktu izmantota tajā ietvertā informācija, Eiropas Komisija par to neuzņemas nekādu atbildību.

Ievads

Cilvēku tirdzniecība ir aktuāla problēma visā pasaulē, un notiek nemitīgs iestāžu, dienestu un nevalstisko organizāciju darbs, lai to mazinātu. Taču izskaust cilvēku tirdzniecību neizdodas nevienā pasaules valstī, lai gan labi zinām tās cēloņus un likumsakarīgās esības iemeslus. Joprojām esam situācijā, ka nespējam to pilnībā apkarot, jo globālās ekonomikas attīstības un migrācijas procesu rezultātā pieprasījums veicina piedāvājumu. Ir pieprasījums pēc lēta darbaspēka, pēc seksuāliem pakalpojumiem, pēc cilvēkresursiem, kurus izmantot noziedzīgu mērķu īstenošanai. Pieprasījums veicina cilvēku tirdzniecības organizatoru un vervētāju nelikumīgās darbības paplašināšanos, kā rezultātā cieš cilvēki no dažādām sabiedrības grupām, gan tie, kas nonākuši ekspluatācijā, gan viņu tuvinieki, gan sabiedrība kopumā. Tas ir valdības pienākums strādāt un sadarboties ar nevalstisko sektoru un sabiedrību, lai mērķtiecīgi vērstos pret tiem, kas veicina cilvēku tirdzniecību. Jāturpina informēt sabiedrību, izglītot speciālistus, atrast vainīgos un sodīt tos, sniegt palīdzību, atbalstu un aizsardzību tiem, kas ir cietuši no cilvēku tirdzniecības.

Valstis visā pasaulē pieliek daudz pūļu, lai cilvēku tirdzniecības fenomenu censtos mazināt un pasargātu cilvēkus no izmantošanas. Sabiedrība tiek regulāri informēta par cilvēku tirdzniecību. Par spīti centieniem novērst un apkarot cilvēku tirdzniecību, visbiežāk tas ir darbs ar sekām – palīdzības sniegšana cietušajiem. Laikmetā, kad modernās tehnoloģijas strauji attīstās, ko cenšas izmantot noziedznieki savu nelikumīgo mērķu sasniegšanai, mūsu rīcībā ir un vienmēr paliks nozīmīgi līdzekļi, ar kuriem rīkoties, lai stātos noziedzīgajam biznesam pretī – mūsu zināšanas, prasmes, vēlme pilnveidoties, radošais potenciāls un iniciatīva turpināt iesākto cīņu pret cilvēku tirdzniecību.

Ekspluatatīvas fiktīvas laulības ir cilvēka izmantošana, un HESTIA projekta partnervalstu komanda divus gadus strādājusi, lai nodrošinātu uz pierādījumiem – faktiem un skaitļiem – balstītu situācijas analīzi un universālu mācību metodoloģiju, lai ekspertu un praktiķu rīcībā būtu efektīvi ieroči cīņai pret šo cilvēku izmantošanas veidu.

Novēlu ikvienam būt zinošam, informētam, vērīgam un nebūt vienaldzīgam, jo mēs varam ietekmēt situāciju, ziņojot, sadarbojoties un sniedzot palīdzību. Tajā pašā laikā jāņem vērā, ka neviens nav pasargāts no cilvēku tirdzniecības un var nonākt cilvēku tirdzniecības situācijā.

Lāsma Stabiņa, Projekta HESTIA "Novēršot cilvēku tirdzniecību un fiktīvās laulības: daudznozaru risinājums" vadītāja, Nacionālā koordinatore cilvēku tirdzniecības novēršanas jautājumos, Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija

Cienījamie treneri!

Lai kopīgiem spēkiem mazinātu globālā fenomena – ekspluatatīvās fiktīvas laulības – izskaušanu, metodiskajā materiālā ir iekļauta gan tēmas teorētiskā bāze, gan praktiskā daļa, ko jūs varat turpināt papildināt un izmantot turpmākajos treniņos nākotnē.

Ir ļoti nozīmīgi mācībās veidot tieši starpprofesionāļu grupas, jo ikvienam sabiedrības loceklim ir iespēja dzirdēt kāda cilvēku tirdzniecības upura stāstu, taču, risinot konkrētus gadījumus, būs nepieciešama vairāku profesionāļu iesaistīšanās, lai situācija tiktu atrisināta. Ir svarīgi, lai šie speciālisti dzird viens otru klātienē, iepazīst katras profesijas kompetences, satiekas klātienē, jo tikai tad viņu sadarbība, sniedzot palīdzību cilvēku tirdzniecības upurim, būs efektīva un profesionāla.

Kā iedvesmas avots tēmas aktualizēšanai, metodiskais materiāls var noderēt ikvienam, kuram nav vienaldzīgs nelaimē nonācis cilvēks un kurš grib palīdzēt savam līdzcilvēkam.

Autori cer, ka metodiskais materiāls dos jums impulsu jaunu treneru apmācīšanā, ne tikai lai par šo tēmu runātu 18.oktobrī, kad Eiropa atzīmē Pretcilvēktirdzniecības dienu, bet arī ikvienā tikšanās reizē ar speciālistiem.

Programmas autori:

Sandra Zalcmāne - biedrības "Patvērums "Drošā māja"" vadītāja, sociālā darbiniece

Vadims Nazarovs – Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas (Cīņai ar cilvēku tirdzniecību) vecākais inspektors

Par mācību programmu

Mācību programmas **mērķis** ir sagatavot dažādu jomu speciālistus – tālākizglītības trenerus tēmas aktualizēšanai speciālistu kolektīvos, kā arī iniciēt tēmas aktualizēšanu sabiedrībā kopumā.

Mācību programmas galvenie **uzdevumi** ir:

- strukturēt profesionāļu zināšanas par cilvēku tirdzniecību
- paaugstināt zināšanas par ekspluatatīvām fiktīvām laulībām kā cilvēku tirdzniecības formu
- parādīt profesionāļiem, ka ikvienā posmā var fiktīvo laulību norisi pārtraukt, tādējādi kopumā mazinot cilvēku izmantošanu šajā cilvēku tirdzniecības formā.

Mācību programmas **mērķa grupa** ir dažādu nozaru speciālisti – sociālie darbinieki, policijas darbinieki, masu mediju pārstāvji, skolotāji/izglītības darbinieki, medicīnas darbinieki, jauniešu centru un sociālās aprūpes centru darbinieki, robežsargi, bibliotēku darbinieki, Nodarbinātības valsts aģentūru darbinieki, darbā iekārtošanās biroju darbinieki, lidostu darbinieki, aizbildņi, advokāti, prokurori u.c.

Mācību programmas metodoloģija

Mācību programmas apgūšanai tiek piedāvāta aprakstošā daļa, kā arī nodarbībās izmantojamo metožu apraksts - Pielikums Nr.2, ko varat brīvi papildināt ar citām metodēm. Ieskatam dotas arī vairākas "mērķa grupas", Pielikumā Nr.3 preventīvas aktivitātēm un videolinki – Pielikums Nr.4.

Mācību programmas pielikumā ir sociālo gadījumu apraksti – Pielikums Nr.1, kurus varat izmantot gan visa mācību kursa laikā, gan pie konkrētu tēmu apguves.

Satura rādītājs

Priekšvārds	
Ievads	3
Par mācību programmu	5
1. Cilvēktirdzniecības jēdziens un mērķis	7
1.1. Cilvēktirdzniecības definīcija	
1.2. Cilvēku tirdzniecības priekšnosacījumi	
2. Fiktīvo laulību fenomens	12
2.1. Fiktīvas laulības kā imigrācijas aspekts	
2.2. Fiktīvas laulības kā biznesa forma	
2.3. Fiktīvas laulības kā cilvēktirdzniecības forma – eksploatatīvas fiktīvas laulības	
2.4. Eksploatatīvo fiktīvo laulību scenāriji	
2.5. Fiktīvas laulības un ekpluatatīvas fiktīvas laulības: kopīgais un atšķirīgais	
3. Vervēšanas mehānisms	18
4. Upura ievainojamība, ievainojamības formas un faktori	19
5. Pazīmes, kas norāda uz fiktīvām laulībām	22
6. Atbalsta sistēma eksploatatīvo fiktīvo laulību upuriem	23
6.1.Kontakts ar cilvēku tirdzniecībā cietušo	
6.2.Eksploatatīvu fiktīvu laulību sekas	
7. Preventīvie pasākumi eksploatatīvo fiktīvo laulību fenomena mazināšanai	30
8. Kā izmantot metodiskajā materiālā norādīto informāciju?	31
9. Ieteicamā literatūra	33
Pielikums Nr.1 – Sociālie gadījumi	
Pielikums Nr.2 – Metožu apraksts	
Pielikums Nr.3 – Mērķa grupas	
Pielikums Nr.4 - Videolinki	

1. Cilvēku tirdzniecības jēdziens un mērķis

1.1. Cilvēku tirdzniecības definīcija

Cilvēku tirdzniecības jēdziena veidošanas pamatā ir *2000.gada 15.novembra ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to*.¹¹ Protokolā tiek definēta **cilvēku tirdzniecība**, kā *ekspluatācijas nolūkos izdarīta cilvēku savervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana vai saņemšana, izmantojot spēka pielietošanas draudus vai pielietošanu vai arī citas piespiešanas, aizvešanu ar varu, krāpšanu, maldināšanu vai viltus formas, izmantojot varas pozīcijas vai arī cilvēku neaizsargātību, vai arī, dodot vai saņemot maksājumus vai labumus, lai panāktu kādas tādas personas piekrišanu, kurai ir vara pār citu personu*. Eksploatācija ietver, kā minimumu, citu personu prostitūciju vai citas seksuālās eksploatācijas formas, piespiedu darbu vai pakalpojumus, verdzību vai verdzībai līdzīgas formas, kalpību vai orgānu izņemšanu.

Cilvēku tirdzniecības definīcijai ir būtiska nozīme, jo tā ļauj noteiktas darbības klasificēt un atzīt par noziegumu. Definīcija jāizprot pēc iespējas plašāk, ietverot visdažādākos apstākļus un darbības, līdz ar to tas atvieglo cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšanu un ļauj izvairīties no situācijas, kad gadījums nebūtu uzskatāms par noziegumu nepilnīgas definīcijas dēļ.

*Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 5.aprīļa Direktīva 2011/36/EU par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību*²², ar kuru aizstāj padomes Pamatlēmumu ar stingru atsauci uz nacionāliem tiesību aktiem, nosaka iespēju cilvēku tirdzniecības upuri aizsargāt no saukšanas pie kriminālatbildības vai sodīšanas par tādām noziedzīgām darbībām, kā viltotu dokumentu izmantošana vai nodarījumi, kas noteikti tiesību aktos par prostitūciju vai imigrāciju, ja viņi tikuši piespiesti veikt minētās darbības un šāda piespiešana bijusi tiešas sekas tam, ka viņi ir bijuši pakļauti cilvēku tirdzniecībai.

1 ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to; https://ec.europa.eu/anti-trafficking/legislation-and-case-law-international-legislation-united-nations/united-nations-protocol-prevent_en

2 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/36/ES (2011. gada 5. aprīlis) par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32011L0036>

Lai cīnītos pret pēdējā laika tendencēm cilvēku tirdzniecības, tai skaitā cilvēku izmantošanu noziegumu izdarīšanai, piemēram, laulības cilvēku tirdzniecības formā, tika izstrādāta Direktīva 2011/36/EU par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI. Minētajā Direktīvā ir pieņemta plašāka koncepcija par to, kas būtu uzskatāms par cilvēku tirdzniecību, nekā tas bija saskaņā ar Pamatlēmumu 2002/629/TI, un tādēļ tajā ietvertas ekspluatācijas papildu izpausmes.

Direktīva 2011/36/EU paplašina ekspluatācijas veidus ar personas izmantošanu kriminālās darbībās, tas ir par personas iesaisti nodarījumos, par kuriem ir paredzētas kriminālās sankcijas un kas ir saistītas ar finansiālu ieguvumu nozieguma dalībniekiem. Šīs normas spēks telpā šaurākā izpratnē ir attiecināms uz cilvēku tirdzniecības nodarījumiem, ja tie ir daļēji izdarīti (kāds no nodarījuma posmiem) to dalībvalsts teritorijā vai tā izdarītājs ir to valstspiederīgais. Plašākā izpratnē Direktīva ir attiecināma arī uz nodarījumiem, kas ir izdarīti tādas juridiskas personas labā, kas veic uzņēmējdarbību tās teritorijā vai nodarījuma izdarītājs ir pastāvīgais iedzīvotājs dalībvalsts teritorijā, kā arī, ja nodarījums ir izdarīts pret dalībvalsts valstspiederīgo vai personu, kura ir pastāvīgais iedzīvotājs tās teritorijā.

Kriminālatbildība par cilvēku tirdzniecības nodarījumiem, kas izdarīti ārpus attiecīgās dalībvalsts teritorijas

Saskaņā ar Direktīvas 2011/36/EU prasībām katra dalībvalsts attiecībā uz to valstspiederīgo cilvēku tirdzniecības nodarījumu izdarītājiem veic kriminālprocesuālos pasākumus, uzsākot kriminālu lietvedību neatkarīgi no tā, vai pret cilvēku veiktās cilvēku tirdzniecības darbības ir noziedzīgi nodarījumi tur, kur tās tiek izdarītas (pabeigtas). Krimināllietas uzsākšanai nav nepieciešamības pēc cietušā iesnieguma nodarījuma izdarīšanas (pabeigšanas) vietas ārvalstīs. Direktīva nesatur obligātas prasības un aizliegumus arestēt, ieslodzīt, turēt brīvības aizturēšanas vietās cilvēku tirdzniecības upurus. Direktīva satur apgalvojumu, ka cilvēku tirdzniecības upura aizsardzības līdzeklim nebūtu jāizslēdz viņa saukšana pie kriminālatbildības vai sodīšana. Minētā regulējuma mērķis ir aizsargāt cietušo personu cilvēktiesības, nepieļaujot to, ka viņi atkārtoti tiek viktimizēti, un mudināt viņus iesaistīties kriminālprocesā kā lieciniekiem pret nodarījuma izdarītājiem. Šis aizsardzības līdzeklis neizslēdz saukšanu

pie kriminālatbildības vai sodīšanu par noziedzīgo nodarījumu, kuru persona ir izdarījusi vai kuros piedalījies brīvprātīgi.

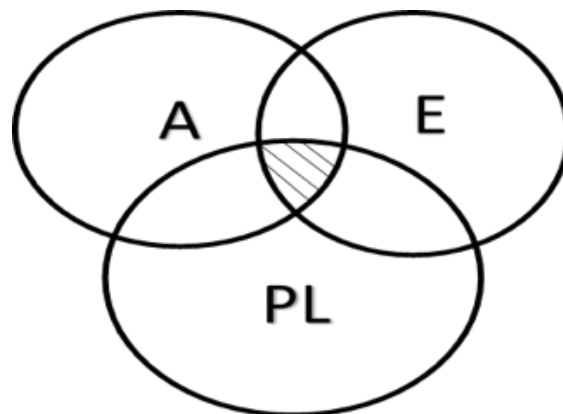
Direktīva paredz maksimālos sodus par noziedzīgajiem nodarījumiem:

- brīvības atņemšanu uz vismaz 5 gadiem;
- brīvības atņemšanu uz vismaz 10 gadiem gadījumā, ja lietā pastāv kriminālatbildību pastiprinošie apstākļi (piemēram, noziedzīgais nodarījums tika "izdarīts īpaši vardarbīgi vai ir radījis cietušajam īpaši smagu kaitējumu").

1.2. Cilvēku tirdzniecības priekšnosacījumi

Cilvēku tirdzniecības priekšnosacījumu kopa norāda uz *plānotu vai notikušu cilvēku tirdzniecību*.

Par cilvēku tirdzniecību (AEPL) ir atzīstamas aktivitātes (A) ekspluatācijas nolūkā (E), kas sevī ietver darbības kontroles nodrošināšanai par upuri, **izmantojot piespiedu līdzekļus** (PL).

Cilvēku tirdzniecības priekšnosacījumu kopa veido **darbības ar mērķi izmantot (ekspluatēt) ļaunprātīgi ietekmētu (piespiestu) upuri**.

Cilvēku tirdzniecības priekšnosacījumi ir:

1. **Aktivitātes (A)**: var izpausties kā personu vervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana, izmitināšana vai saņemšana, tostarp arī kontroles maiņa vai kontroles nodošana.

- **savervēšana** – personas iesaistīšana cilvēku tirdzniecībā, veicot savstarpējās sarunas, arī izmantojot trešās personas,

ievietojot darba piedāvājumu sludinājumus plašsaziņas līdzekļos u.tml.;

- **pārvadāšana** un/vai **personas aizvešana** – personas pārvietošana telpā no vienas vietas uz otru - pa sauszemi, gaisu, ūdeni ar jebkādu transportlīdzekli; personas nogādāšana vajadzīgā vietā, pavadot viņu vai arī palīdzot personai aizbraukt (nokļūt);
- **nodošana** – savervētās un ekspluatācijai nogādātās personas atstāšana vai atdošana kādai citai personai;
- **izmitināšana** - personas nodrošināšana ar vietu, kur uzturēties, realizējot kontroli par personas pārvietošanos;
- **slēpšana** – personas turēšana tādā vietā, kuru citi nezina, tādu apstākļu radīšana, lai citi nevarētu šo personu atrast;
- **saņemšana** – nogādātās (aizvestās) personas sagaidīšana un pieņemšana;
- **kontroles maiņa** - personas rīcības uzraudzība, vadīšana.

Minētas darbības raksturo izdarītāja tiešs nodoms. Nav iespējams veikt uz cilvēku tirdzniecību vērstas aktivitātes aiz neuzmanības, tas nozīmē, ka persona apzinās savas darbības kaitīgumu un to apzināti veic vai pieļauj, kā arī paredz nodarījuma kaitīgās sekas un vēlas to iestāšanos.

2. **Ekspluatācija (E)** nosaka kriminalizētus personas izmantošanas veidus (plašākā nozīmē kontroles pār upuru ķermeni vai psiholoģiskās brīvības zaudēšana), kas ir personu iesaistīšana seksuālās izmantošanas veidos, piespiešana veikt darbu vai sniegt pakalpojumus (ubagošana), turēšana verdzībā (tai līdzīgas formas), kalpībā, izmantošana noziedzīgās darbībās vai orgānu izņemšanu.

Ekspluatatīvo fiktīvo laulību kontekstā ar to būtu jāsaprot personas iesaistīšana noziedzīga nodarījuma izdarīšanā (fiktīvās laulībās, krāpšanā, citu upuru vervēšanā), par ko paredzētas kriminālās sankcijas un kas saistītas ar finansiālu ieguvumu nozieguma dalībniekiem.

Ekspluatācijai var būt atšķirīgas izpausmes, bet pie ekspluatatīvajām fiktīvajām laulībām visbiežāk sastopamas ekspluatācijas formas ir:

1) **iesaistīšana noziedzīga nodarījuma izdarīšanā** – fiktīvās laulībās, dažkārt arī citās nelikumīgās darbībās, piemēram, zagšanā, citu upuru vervēšanā;

2) **piespiedu seksuālo pakalpojumu sniegšana** fiktīvajam vīram, dažkārt arī viņa radiem un/vai draugiem;

3) **verdžības stāvoklis** – personas brīvību ierobežošana, pilnīga kontrole: persona nevar atstāt savu istabu, nevar kontaktēties ar tuviniekiem, draugiem, jāpieņem svešas tradīcijas u.c., psiholoģiskas un fiziskas vardarbības situācija, pilnīga ekonomiska atkarība, dzīve nepārtrauktu draudu ēnā.

3. **Piespiedu līdzekļu (PL)** mērķis ir veidot upurim priekšstatu, ka tam nav iespējams atteikties no konkrēto pakalpojumu sniegšanas, neradot draudus sev vai saviem tuviniekiem.

Piespiedu līdzekļi cilvēku tirdzniecības kontekstā var būt:

vardarbīgi - draudi vai spēka pielietošana, vai citā veidā piespiežot;

Vardarbība var izpausties vairākos veidos:

- **Fiziskā vardarbība** - spēka pielietošana ikvienā veidā un izmantojot jebkādu līdzekļus un paņēmienus, apdraudot cilvēka fizisko drošību pret tā gribu. Tā var izpausties arī bez fizisku sāpju vai miesas bojājumu nodarīšanas, kad vainīgais ierobežo cietušā kustības vai pārvietošanās brīvību, sasienot, izolējot kādā slēgtā telpā, tur cietušo, pagrūž vai atgrūž, vai kā citādi lieto fizisko spēku, kā arī cietušā novešana bezsamaņas stāvoklī ar kādu stipri iedarbīgu, indīgu, narkotisku vai psihotropu vielu palīdzību.
- **Psihiskā (emocionālā) vardarbība** - ziņas par nodomu nodarīt citam cilvēkam kaitējumu (apdraudošā informācija), kā arī šo ziņu nodošanas process no vainīgā cietušajam (apdraudošā iedarbība). Parasti tiek īstenota ar informatīvu iedarbību uz cita cilvēka psihi, izmantojot psihiskus faktorus, piemēram, psihotraumējoša rakstura informāciju.
- **Seksuālā vardarbība** - seksuāla rakstura darbību izdarīšanu vai personas iesaistīšana seksuāla rakstura darbībās pret personas gribu.
- **Psiholoģiskā vardarbība** - tīša rīcība, ar kuru, izmantojot piespiešanu vai draudus, nopietni kaitē personas psiholoģiskajai integritātei. Arī tāda darbība, kā vajāšana - tīša rīcība, kad pret citu personu vairākkārt tiek vērsti draudi, kas liek šai personai baidīties par savu drošību.

nevardarbīgi – ar viltu, krāpnot, maldinot, ļaunprātīgi izmantojot varu vai personas ievainojamības stāvokli:

- **viltus** izpaužas kā personas maldināšana, apzināti paziņojot viņai

nepatiesas ziņas vai noklusējot kādu informāciju.

- **krāpšana** ir ļaunprātīgas darbības mantkārīgā nolūkā, izmantojot upura uzticēšanos, vai ar viltu. Ļaundaris jau sākotnēji plāno neizpildīt savas saistības pret upuri, un tādā veidā izpaužas upura uzticības ļaunprātīga izmantošana.
- **maldināšana** ir darbību kopums pret upuri ar nepatiesu informāciju, kas liek vai var likt viņam pieņemt tādu lēmumu ļaundara interesēs, kādu viņš citādi nebūtu pieņēmis.

2. Fiktīvo laulību fenomens

2.1. Fiktīvas laulības kā imigrācijas aspekts

Saskaņā ar Rezolūciju par pasākumiem fiktīvu laulību apkarošanai (97/C 382/01)³³ tiek atzīts, ka to mērķis ir vērsts uz likumu par trešo valstu pilsoņu iebraukšanu un uzturēšanos Eiropas Savienības teritorijā apiešanu. Vidēji 30% no pirmreizējām uzturēšanās atļaujām Eiropas Savienības dalībvalstīs izsniegtas saistībā ar ģimenes apvienošanu. Pašlaik visā Eiropas Savienībā tiek konstatēti aizvien vairāk tādu gadījumu, kad trešās valsts pilsoņi, ļaunprātīgi izmantojot tiesības uz ģimenes apvienošanu, pieprasa likumīgas tiesības uzturēties Eiropas Savienībā. Patiesa laulība rada vīram un sievai pienākumu būt savstarpēji uzticīgiem, kopā dzīvot, vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību. Abu laulāto pienākums ir segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumus no laulāto kopīgās mantas, nolūkā veidot kopīgiem spēkiem ilgstošu ģimenes vienību ar patiesu laulības dzīvi.

Laulībā, kas noslēgta bez nolūka izveidot ģimeni (fiktīvā), piemēram, kādu civiltiesisko attiecību optimizācijai (piemēram, lai iegūtu noteikto uzvārdu, nodokļu atvieglojumus, tiesības uz sociālo dzīvesvietu priekš jaunlaulātiem u.c.), laulātiem nav nepieciešamības rūpēties vienam par otru visplašākā nozīmē un kopīgi uzturēt mājsaimniecību.

No augstākminētā izriet pazīmes, kas norāda uz faktu, ka laulība, iespējams, ir fiktīva:

- 1) personām nenotiek laulības kopdzīve, vai nav atbilstošas

³³ Council Resolution of 4 December 1997 on measures to be adopted on the combating of marriages of convenience; [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y1216\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y1216(01))

vērības pret pušu pienākumiem, kas izriet no laulības;

2) dzīvesbiedri ne reizi nav tikušies pirms laulībām;

3) viņi nepietiekami pārzina attiecīgās personas datus (vārds, uzvārds, pilsonība, intereses un darbs), piemēram, nepārzina pirmās tikšanās apstākļus vai citu būtisku personas informāciju par partneri, vai arī viņi nerunā valodā, kas būtu saprotama abiem;

4) starp personām ir nodota naudas summa, lai varētu noslēgt laulību (izņemot naudu, kas ir dota kā pūrs tādu valstu pilsoņiem, kurās pūra došana ir ierasta);

5) viņu pagātnē ir pierādījumi par iepriekšējām fiktīvām laulībām, vai neatļautu uzturēšanos kādā Eiropas Savienības dalībvalstī.

Par fiktīvām laulībām (laulību bez nolūka izveidot ģimeni) ļaunprātīgai trešās valsts pilsoņu legalizācijai ir atzīstamas laulības, ko noslēdz starp kādas Eiropas Savienības dalībvalsts pilsoni vai trešās valsts pilsoni, kurš likumīgi pastāvīgi uzturas kādā dalībvalstī, un kādu trešās valsts pilsoni. Šādu laulību pamata mērķis ir apiet noteikumus par trešo valstu pilsoņu iebraukšanu un uzturēšanos Eiropas Savienībā un uzturēšanās atļauju vai pilnvaru dzīvot kādā dalībvalstī iegūšana. Trešo valstu pilsoņu legalizēšana Eiropas Savienībā, izmantojot fiktīvas laulības, ir viens no ļaunprātīgiem nodarījumu veidiem pret migrācijas noteikumiem.

Par nodarījumu vispārējā kārtībā atbild gan piedāvājuma izteicējs, gan piedāvājuma ļaunprātīgais pieņēmējs. Nodarījuma mērķis ir legālā statusa iegūšana trešo valstu pilsoņiem Eiropas Savienības dalībvalstīs ātrākā laikā ar zemākām izmaksām.

Nodarījums izpaužas aktīvās darbībās, tai skaitā citas valsts teritorijā vai ārpus jebkuras valsts teritorijas, kuru rezultātā trešās valsts pilsonim tiek nodrošināta iespēja uzturēties Eiropas Savienībā, neievērojot pastāvošo imigrācijas kārtību attiecībā par uzturēšanos valstī. Piemēram, personas piekrišana slēgt ļaunprātīgas fiktīvas laulības vai savu personas apliecinošo dokumentu nodošanu, lai trešo valstu pilsonis pierādītu savu kopdzīvi ar Eiropas Savienības pilsoni.

2.2. Fiktīvas laulības kā biznesa forma

Fiktīvas laulības kā biznesa forma ir finanšu ienākumi par pakalpojuma organizāciju. Eiropola ziņojumā par cilvēku tirdzniecības noziedzīgā biznesa modeli ir norādīts, ka sievietes par apzināti noslēgtajām

fiktīvajām laulībām saņem vidēji 300,00 – 2000,00 euro, savukārt noziedzīgās organizētās grupas pelna vidēji 10 000,00 euro par fiktīvo laulību veicināšanas pakalpojumiem (atlase-vervēšana, dokumentu sagatavošana, transportēšana, izmitināšana, legalizācija - pretlikumīga uzturēšanās statusa nodrošināšana).

2.3. Fiktīvas laulības kā cilvēku tirdzniecības forma – ekspluatatīvas fiktīvas laulības

Ja fiktīvo laulību noslēgšana trešo valstu pilsoņa legalizācijai Eiropas Savienībā tiek atzīta par noziegumu nacionālajās krimināltiesībās, tad ar piespiedu / maldu elementu, kā arī laulātā atkarības no vainīgā vai tās ievainojamības, vai bezpalīdzības stāvokļa izmantošanas konstatēšanu, šādas ekspluatatīvas fiktīvas laulības (**turpmāk - EFL**) ir kvalificējamās kā cilvēku tirdzniecība forma - piespiešana izdarīt noziedzīgo nodarījumu, līdz ar to nav nepieciešamības gaidīt citu iespējamo ekspluatācijas formu iestāšanos.

Laulātā nosacīti "labprātīga" piekrišana iecerētajai laulībai trešo valstu pilsoņa legalizācijai Eiropas Savienībā, ja tika izmantoti jebkādi no piespiedu līdzekļiem EP direktīvas 2011/36/EU kontekstā, netiek ņemta vērā kā līdzdalība fiktīvās laulības nodarījumā. Laulātais var tikt atzīts par cilvēku tirdzniecības upuri nodarījumā.

Visbiežāk izmantojamie līdzekļi ekspluatatīvo laulību gadījumos upura izcelsmes valstī ir **krāpšana** (maldinot par patieso brauciena mērķi uz ārvalstīm) un **personas ievainojamības** izmantošana. Savukārt ekspluatācija mērķa valstī notiek ar draudiem vai ekonomiska rakstura piespiešanu uz personas ievainojamības pamata.

2.4. Ekspluatatīvo fiktīvo laulību scenāriji

Visbiežāk var identificēt trīs galvenos ekspluatatīvo laulību scenārijus:

1) Cilvēku tirdzniecība, kur persona piespiesta stāties fiktīvās laulībās

Piemērs - Vervētāju pāris savu mērķu sasniegšanai izmantoja savu paziņu ar vieglu garīgo atpalcību un uzvedības traucējumiem. Viņi paziņoja, ka upurim būs jābrauc uz Lielbritāniju laulību noslēgšanai. Kad līgava uzzināja par nepieciešamību stāties laulībās ar Dienvidaustrumāzijas iedzīvotāju,

viņa atteicās to darīt. Izmantojot sievietes atkarību no vervētājiem, kā arī pielietojot draudus un personu fiziski ietekmējot, vervētāji cietušo tomēr piespieda braukt uz Lielbritāniju stāties laulībā ar nozīmētu līgavaini. Vervētāji nodrošināja līgavas nogādāšanu līdz lidostai un viņas nodošanu līgavainim Lielbritānijā. Dienvidaustrumāzijas pilsonis izmitināja cietušo pie sevis, un, izmantojot cietušās atkarību no sevis un cietušās personas veselības stāvokli, organizēja laulību noslēgšanu. Dienvidaustrumāzijas iedzīvotājs, izmantojot fizisku spēku, vairākkārt seksuāli izmantoja cietušo savas dzimumtieksmes apmierināšanai. Dzīvojot pie viņa, līgava cieta no morālas un fiziskas vardarbības. Kad viņu nogādāta vietējā slimnīcā, viņai konstatēja miesas bojājumus. Slimnīcas personāls par gadījumu paziņoja policijai.

2) Cilvēku tirdzniecība, kur persona sākotnēji piekritusi stāties fiktīvās laulībā, bet pēc tam apkrāpta un pakļauta vardarbībai (parasti piespiedu darbam, noziedzīgo nodarījumu izdarīšanai un seksuālai ekspluatācijai).

Pēc Direktīvas 2011/36/EU ievaddaļas četrpadsmitā punkta nostādnēm, ja pret Eiropas Savienības pilsoni-upuri tika pielietoti kādi piespiedu līdzekļi, lai veicinātu viņa lēmumu noslēgt laulību trešās valsts pilsoņa jaunprātīgai nodrošināšanai ar iespēju legāli uzturēties Eiropas Savienībā, nav pamatojuma atzīt viņu par līdzdalībnieku nodarījumā pret valsts imigrācijas noteikumiem, pat ja ir notikusi naudas pieņemšana par šo piekrišanu.

Piemērs - Vervētājs - Eiropas Savienības pilsonis savervēja un izmitināja pie sevis mājās Eiropas Savienības pilsoni - upuri, kurai solīja labi atalgotu darbu Lielbritānijā, papildus informējot sievieti, ka ir iespēja arī nopelnīt 2000,00 euro, stājoties „fiktīvā laulībā” ar Dienvidaustrumāzijas iedzīvotāju, lai nodrošinātu viņam uzturēšanās atļaujas saņemšanu Eiropas Savienības dalībvalstī. Vervētājs paziņoja, ka topošais vīrs palīdzēs arī iekārtoties Lielbritānijā darbā. Vervētājs nodrošināja upura nogādāšanu līdz lidostai un nodošanu līgavainim, turklāt viņš atņēma sievietei pasi un, izmantojot viņas bezpalīdzības stāvokli un cietušās finansiālo atkarību no sevis, piedraudot ar nepatikšanām, vairākas reizes seksuāli izmantoja cietušo, apmierinot savu seksuālo tieksmi. Dienvidaustrumāzijas iedzīvotājs - pasūtītājs izmitināja upuri pie sevis mājās un, izmantojot

cietušās personas finansiālo atkarību, izmantoja viņu uzturēšanās atļaujas saņemšanai. Nekādu atlīdzību no "fiktīvā vīra" par laulības slēgšanu viņa legālam statusam Lielbritānijā sieviete nesaņēma. Līgavainis pēc laulību noslēgšanas, pielietojot fizisku spēku, katru dienu apmierināja savu dzimumtieksmi pret viņas gribu. Katru sestdienu un svētdienu viņai bija arī jāstrādā veikalā par apkopēju, par ko nekādu algu viņa pati nesaņēma, bet redzēja, ka viņas algu no veikala īpašnieka saņem fiktīvais vīrs.

3) Fiktīvas laulības, kur personai sākotnēji radīts priekšstats, ka tā ir īsta laulība, bet pēc laika izrādās, ka tā ir krāpšana, un persona tiek pakļauta ekspluatācijai

Piemērs - Vervētājs – Eiropas Savienības pilsonis savervēja un izmitināja pie sevis mājās Eiropas Savienības pilsoni (vientuļo māti, bezdarbnieci) ar nepilngadīgu bērnu. Viņai tika apsolītas labas dzīves iespējas, pārceļoties uz Lielbritāniju un apprecot Dienvidaustrumāzijas iedzīvotāju, lai nodrošinātu viņam uzturēšanās atļaujas saņemšanu Eiropas Savienības dalībvalstī. Nekāda atlīdzība par fiktīvajām laulībām viņai netika solīta. Vervētājs paziņoja, ka topošais vīrs arī palīdzēs iekārtoties Lielbritānijā darbā, kā arī nodrošināja upura nogādāšanu līdz lidostai un nodošanu līgavainim. Ierodoties Lielbritānijā, potenciālais vīrs – Dienvidaustrumāzijas iedzīvotājs viņu aplidoja un radīja ilūziju par patiesām jūtām. Viņš rūpīgi izturējās pret viņu un viņas bērnu. Viņai radās pārlicība par īstām attiecībām. Noslēdzot laulību, Dienvidaustrumāzijas iedzīvotājs pieprasīja un saņēma uzturēšanās atļauja. Nekādu atlīdzību par laulības slēgšanu līgavaiņa legālam statusam Lielbritānijā sieviete nesaņēma. Pēc kopēja bērna (dēla) piedzimšanas vīrieša attieksme pret sievieti krasi izmainījās. Sievietei lika strādāt ģimenes uzņēmumā, par to viņa atlīdzību nesaņēma. Vīrs sāka stingri kontrolēt katru viņas soli. Bez vīra atļaujas sieviete nevarēja pamest māju. Vīrs regulāri rīkoja skandālus, aizrādot par viņas ģērbšanās stilu. Reizēm pielietoja fizisku spēku, ja viņa nepakļāvās. Vīrietis aizliedza sievietei apciemot savus radus, izbraukt ar kopējo bērnu no Lielbritānijas bez viņa atļaujas.

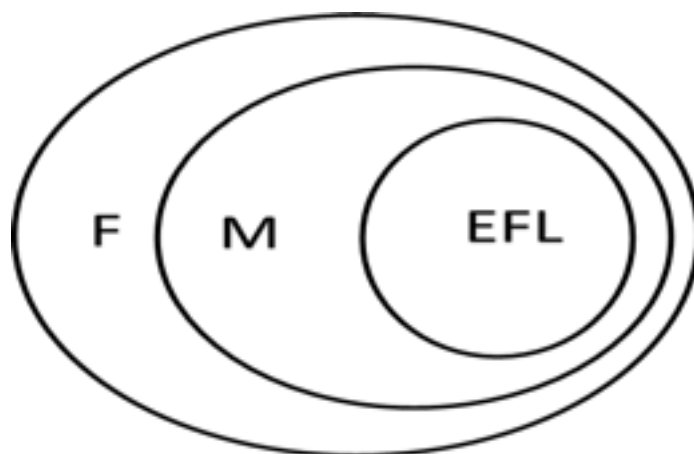
2.5. Fiktīvas laulības un ekspluatatīvas fiktīvas laulības: kopīgais un atšķirīgais

Visos fiktīvo laulību gadījumos (F) pastāv aktīvas darbības (vervēšana, kontrole u.c. formas pēc nepieciešamības) **noteiktā savtīga civiltiesiskā mērķa sasniegšanai**. Eksploatācija un piespiedu priekšnosacījumi netiek izmantoti.

Pie fiktīvām laulībām migrācijas nolūkā (M) var **rasties ekspluatācijas veids – nozieguma izdarīšana pret valsts normatīvajiem aktiem migrācijas jomā**, bet joprojām netiek pielietoti piespiedu līdzekļi pret Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoni (nozieguma līdzdalībnieku).

Tikai tad, ja Eiropas Savienības pilsonim tiek veidota pārliecība, ka tam nav iespējams atteikties no fiktīvās laulības slēgšanas ar trešo valstu pilsoni, neradot draudus sev vai saviem tuviniekiem, vai viņš citādi piespiests piedalīties noziedzīgajā nodarījumā - fiktīvās laulības noslēgšanā trešās valsts pilsoņa uzturēšanas legalizācijai Eiropas Savienībā, tiek identificēta cilvēku tirdzniecības forma - ekspluatatīvas fiktīvās laulības (**EFL**). Tā var izpausties, piemēram, pielietojot draudus vai spēku pret Eiropas Savienības pilsoni (upuri), vai citā veidā piespiežot viņu pakļauties ekspluatācijai. Piemēram, tas tiek darīts ar viltu, krāpnot, maldinot, ļaunprātīgi izmantojot varu vai personas ievainojamības stāvokli.

Ja nacionālā likumdošana neparedz kriminālatbildību par fiktīvo laulību noslēgšanu trešo valstu pilsoņa legalizācijai Eiropas Savienībā, lai nodarījumu kvalificētu kā cilvēku tirdzniecību, ir nepieciešama citu ekspluatācijas formu, piemēram, kalpības, seksuālās izmantošanas, verdzības u.c. iestāšanās.

3. Vervēšanas mehānisms

Vervēšana pamatā notiek tieši uzrunājot konkrētu indivīdu vai nu klātienē, vai izmantojot sociālos tīklus. Vairāku iemeslu dēļ var mainīties pieprasījums pēc ekspluatatīvās fiktīvās laulības upura dzimuma un vecuma. Upuru vervēšanā varētu būt iesaistīti upuriem pazīstami cilvēki – darba devējs, paziņa, draugi, radnieki, bet ir arī gadījumi, kad upurus savervē nepazīstami cilvēki sociālajos tīklos.

Modernās tehnoloģijas, internets, sociālie tīkli, on-line tērzēšanas resursi ļauj vervētājiem nosūtīt desmitiem vai simtiem e-pastu vai ziņu, uz kuriem uzķeras tikai daži upuri. Komunikācija var notikt gan izmantojot tiešsaistes tulkošanas rīkus, gan upura dzimtajā valodā.

Nereti arī paši fiktīvo laulību upuri iesaistās nākamo upuru vervēšanā - gan labprātīgi - cerot par vervēšanu saņemt naudu, gan ar viltu - bez viņu atļaujas, tiek izmantots upura profils sociālajos tīklos.

Vervēšanas mehānismi ekspluatatīvajām fiktīvām laulībām pamatā ir saistīti ar upura krāpšanu vai manipulēšanu ar upura ievainojamības stāvokli.

Lai vervētu upurus ekspluatatīvajām fiktīvām laulībām, tiek izmantota viņu uzticēšanās, un viņi tiek ļaunprātīgi apkrāpti. Upurim viņa izcelsmes valstī tiek stāstīts, ka tam ārzemēs tiks piedāvāts darbs un iespēja nopelnīt, vai tiek nodrošināts brauciens ciemos pie paziņas no sociālajiem tīkliem. Upurim tiek veidots priekšstats, ka braucienam uz ārzemēm nav nepieciešami naudas līdzekļi atpakaļceļam, nav nepieciešamas svešvalodas zināšanas, biļeti ceļojumam apmaksās labdaris (vervētājs). Mērķa valstī situācija krasi mainās, jo izrādās, ka nekāda darba nav. Uz upuri tiek izdarīts psiholoģisks spiediens, norādot, ka tagad viņa ir vervētājam parādā, tādēļ viņai jāstājas fiktīvās laulībās. Šādā situācijā upuris mākslīgi tiek iedzīts parāda jūgā.

Ja piespiedu fiktīvo laulību gadījumā krāpšana ir veids, kā upuri aizvilināt no viņa izcelsmes valsts (visbiežāk tiek solīts darbs ārzemēs, kur varēs labi nopelnīt), tad nosacīti "brīvprātīgu" fiktīvo laulību gadījumā krāpšana ir novērojama attiecībā uz veidu, kā darījums notiek. Upuri domā, ka pēc laulībām uzreiz saņems naudu un varēs braukt atpakaļ, bet realitātē nauda netiek samaksāta, ir jādzīvo kopā ar „laulāto”, lai pārliecinātu

migrācijas dienestus par īstām laulībām, un persona tiek pakļauta kādai no vardarbības formām. Vienpusēju fiktīvo laulību gadījumā upurim tiek radīta ilūzija par īstām attiecībām.

Ciemošanās gadījumā, upurim tiek paziņots, ka, lai iegūtu līdzekļus braucienam atpakaļ uz mājām un lai kompensētu tēriņus par viņas ceļojumu, kā arī uzturēšanos, viņai ir jātēlo sievas loma fiktīvās laulībās.

Lai veicinātu vēlmi stāties fiktīvās laulībās apzināti un pat brīvprātīgi, tiek solīta atlīdzība upuriem par dalību gan laulības ceremonijā, gan uzturēšanās atļaujas noformēšanas gaitā. Tiek izmantotas viņu ekonomiskās grūtības un vajadzība pēc naudas. Ievērojot mērķa valsts uzturēšanās atļaujas noformēšanas īpatnības, šie upuri tiek apkrāpti, nauda netiek samaksāta, un viņi tiek pakļauti dažāda veida ekspluatācijai (veicot piespiedu darbu, sniedzot seksuālos pakalpojumus).

Atlīdzību par stāšanos fiktīvā laulībā nesāņem arī tās sievietes, kuras ir piemānītas, jo domājušas, ka tā ir īsta abpusēja mīlestība un tā būs īsta laulība ar trešo valstu valstspiederīgo, jo viņām iepazīšanās sākumā ar "aplidošanu" un solījumu precēt ir radīts šāds - īstas laulības - priekšstats. Ilūzijas radīšana par īstām attiecībām ir ļoti izdevīga trešo valstu valstspiederīgajam, jo nav jāmaksā starpniekiem par fiktīvu laulību organizēšanu. Sieviete domā, ka laulība nav fiktīva, bet īsta. Pie šāda modeļa attiecības ir pakārtotas migrācijas dienestu apmeklējumam, lai saņemtu uzturēšanās atļauju. Sieviete tiek ļoti steidzināta apprecēties un laist pasaulē bērnus (kopīgs bērns ar Eiropas Savienības pilsoni ir pietiekams iemesls, lai saņemtu uzturēšanās atļauju Eiropas Savienības).

4. Upura ievainojamība, ievainojamības formas un faktori

Cilvēku tirdzniecības elements „ievainojamība” ir viens no noziegumu veidojošiem apstākļiem. Paplašinot cilvēku tirdzniecības jēdzienu, tiek paplašinātas iespējas saukt pie kriminālatbildības tās personas, kas, izmantojot personas ievainojamības stāvokli, to ir savervējuši, pārvadājuši, nodevuši, slēpuši u.c., lai pakļautu ekspluatācijai. Juridiskā praksē ir pieņemts uztvert personu par racionālu būtni, kura ir spējīga paredzēt jebkurus "force majeure" apstākļus un pilnīgi vadīt savu rīcību, ja vien nav ekspertīzes slēdziena par pretējo. Ņemot vērā Direktīvas 2011/36/

EU atzinumu par ievainojamību kā papildu cilvēku tirdzniecības elementu personas brīvas izvēles ierobežošanai, var atzīt, ka ikviens cilvēks ir pakļauts neracionāliem aizspriedumiem un domāšanas stereotipiem. Tie bieži vien nosaka cilvēka rīcību pretēji viņa personīgajam labumam, dažreiz pašam pat neapzinoties savas izvēles pamatotību. Proti, personai nav citas reālas vai pieņemamas izvēles, kā vien pakļauties ekspluatācijai.

Lai izprastu personu, kura tiek vervēta ekspluatatīvām fiktīvām laulībām uz tās ievainojamības pamata, zemāk tiek identificētas **galvenās ievainojamības formas**:

1. psiholoģiskā - agrīnās bērnības pieredze (seksuāla izmantošana, vardarbība), psiholoģiskas traumas, atkarības (alkoholisms, narkomānija), pēkšņa krīze, zaudējums dzīvē un citi.

Piemērs - Vervētājs, lai izpildītu fiktīvo ekspluatatīvo laulību organizatora pasūtījumu, piemeklējot līgavu pēc auguma, miesasbūves un matu krāsas, izraudzījās vervēšanai bezdarbnieces, kurām ir tieksme pēc alkohola.

2. ekonomiskā - nabadzība, bezdarbs, zems atalgojums, darba tirgum nepiemērotas prasmes un citi (piemēram, akūta naudas nepieciešamība).

Piemērs - Vervētājs, lai veicinātu sievietes iesaisti fiktīvās ekspluatatīvās laulībās piemeklēja upurus vervēšanai no sociāli maznodrošinātiem sabiedrības slāņiem. Savervētajām sievietēm, kurām vietējā pašvaldība piešķīrusi maznodrošinātās personas statusu, tika piedāvāts par atlīdzību meklēt sievietes, kuras piekritīs braukt uz Īriju fiktīvi precēties ar Dienvidaustrumāzijas pilsoņiem.

3. sociālā (kultūras) - ģimenes apstākļi (disfunkcionālas ģimenes – atkarības, vardarbība u.c.), radnieku, draugu u.c. atbalsta trūkums, ģimenes locekļu, draugu ietekme (ja viņi ir saistīti ar prostitūciju un to atbalsta), pieprasījums pēc seksa pakalpojumiem, seksa pakalpojumu infrastruktūras esamība (suteneri, "masāžas saloni", reklāma), dominējošā sabiedrības attieksme pret prostitūciju.

Piemērs - Sieviete ar vidēju garīgu atpalcību nevarēja pati rūpēties par savu bērnu. Viņai un viņas bērnam bija iecelts aizbildnis. Pēc strīda ar bērna tēvu viņa aizgāja no savas dzīves vietas. Tā kā viņai nebija kur dzīvot, viņa nolēma aizbraukt pie savas mātes. Viņas māte lietoja alkoholiskos dzērienus un bieži bija alkohola reibuma stāvoklī.

Ierodoties sievietei mājās, viņas māte piezvanīja savam paziņam un sarunāja tikšanos, lai pārrunātu meitas iekārtošanu darbā. Pēc telefonsarunas pabeigšanas māte lika meitai aiziet uz tikšanos ar vīrieti-darba piedāvātāju. Apskatot sievietes pasi, vīrietis paziņoja, ka pasei ir gandrīz beidzies derīguma termiņš. Vīrietis teica, ka sievietei būs jāaizbrauc kopā ar viņu nomainīt pasi. Tas bija nepieciešams, lai ar derīgiem dokumentiem varētu braukt uz Angliju un noslēgt laulības ar Dienvidaustrumāzijas pilsoni.

Svarīgi uzsvērt, kā vervētājs šajos gadījumos var būt *gan individuāla persona, gan organizēta noziedzīga grupa.*

Cietušo personu ietekmē arī zemāk minētie **faktori**:

1. personības fizioloģiskās un psiholoģiskās īpatnības:

- vecuma un dzimuma faktori;
- intelektuālā un fiziskās attīstība;
- pazemināts emocionāls briedums, jūtīgums;
- raksturs un griba;
- norobežošanās, zems pašvērtējums, neelastīgums;
- nelabvēlīgs pamats (background)– psihiski traucējumi, slimības, depresija, atkarības problēmas.

2. pastāvīgā apkārtējās vides sociālā iedarbība:

- socializācijas process;
- pieredze;
- sociāli nosacītas emocijas (bailes no kauna, nosodījuma vai vainošanas);
- atkarība no piederības savai grupai;
- augsta sociālā trauksme;
- citi sociālie faktori (sabiedrības viedoklis, stereotipi, vainošana vai atbalsts).

3. vardarbības dinamika un tās traumatizējošā daba:

- uzbrukuma īpatnības, smagums, saistība ar vardarbību;
- vardarbības ilgums, biežums;
- attiecību īpatnības ar varmāku – vardarbība no ģimenes locekļa puses atstāj smagākas sekas.

5. Pazīmes, kas norāda uz fiktīvo laulību riskiem

Ir vairākas pazīmes, kas norāda, ka situācija, kādā atrodas cietušais, varētu būt fiktīva laulība. Vai noslēgtā laulība tiks identificēta kā ekspluatatīva fiktīva laulība, nosaka katras valsts likumdošana, kā arī iepriekšējās nodaļās iztirzātie cilvēku tirdzniecības priekšnosacījumi.

Aicinām pievērst uzmanību dažām no **pazīmēm, kas var norādīt uz fiktīvo laulību riskiem:**

- 1) lielākā daļa trešo valstu pilsoņi Eiropas Savienības valstī ieradušies neilgi pirms laulībām kā nelegālie imigranti;
- 2) trešo valstu pilsoņu īslaicīgajām vīzām tuvojas derīguma termiņa beigas;
- 3) trešo valstu pilsoņu galvenais mērķis ir iegūt pastāvīgo uzturēšanās atļauju kā Eiropas Savienības pilsoņa laulātajam/ģimenes loceklim;
- 4) tiek apgalvots, ka tas ir darījums, par kuru var saņemt konkrētu naudas summu, taču patiesībā šādas naudas summas netiek maksātas;
- 5) tiek apmaksāti visi izdevumi par personas nokļūšanu konkrētā Eiropas Savienības dalībvalstī, tiek apmaksāta dzīvošana, ēdināšana, tiek pirktas drēbes, tehnika, rotaslietas u.c., par ko maksā trešo valstu valstspiederīgais;
- 6) iespējams, ka potenciālajai fiktīvai līgavai vispirms tiek piedāvāts darbs kādā Eiropas Savienības valstī, bet, ja darbs neatrodas, tiek piedāvāts darījums savus izdevumus nosegt ar fiktīvu laulību slēgšanu;
- 7) tiek apstiprināts fakts, ka laulība tiks noslēgta, bet par šo faktu Eiropas Savienības pilsoņa radnieki neuzzinās;
- 8) tiek norādīts konkrēts laika posms (visbiežāk 3-6 mēneši), kas jānodzīvo Eiropas Savienības valstī, kur tiks slēgtas laulības. (Tas galvenokārt ir saistīts ar faktu, ka šādā laika posmā pēc laulībām visbiežāk laulāto pāri pārbauda Imigrācijas dienests.)
- 9) tiek apgalvots, ka persona varēs šķirties, kad vien to pati vēlēšies;
- 10) pirms laulībām partneri tiek solīta atsevišķa istaba, tiek apstiprināts, ka sievietei nebūs jādzīvo kopā ar fiktīvo vīru;
- 11) personai liek iemācīties/iegaumēt trešo valstu valstspiederīgā

ģimenes sastāvu, paradumus, ģimenes tradīcijas, sadzīves lietas u.c.;

12) ja persona uzreiz nepiekrīt fiktīvām laulībām, ir iespējama šantāža ar izcelsmes valstī palikušo fiktīvo laulību upura ģimeni;

13) fiktīvais pāris nespēj komunicēt vienā valodā vai komunikācijā izmanto tulku kā starpnieku;

14) kāzās piedalās galvenokārt tikai trešo valstu pilsoņi, tai skaitā arī kā kāzu liecinieki galvenokārt ir ārvalstnieki;

15) kāzas ar trešo valstu pilsoņiem bieži tiek rīkotas vienā un tajā pašā laulību noslēgšanas vietā (konkrēta pilsēta, konkrēta Civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļa);

16) tūlīt pēc laulību noslēgšanas tiek pieprasīta uzturēšanās atļauja konkrētajā Eiropas Savienības dalībvalstī;

17) persona tiek piespiesta mainīt ticību, visbiežāk jau pēc fiktīvo laulību noslēgšanas;

18) pēc laulību noslēgšanas strauji mainās trešo valstu pilsoņa attieksme pret laulāto, bieži vien personai tiek ierobežota iespēja iet vienai ārpus mājas, tikties ar draugiem/paziņām, sazināties ar tuviniekiem, kuri atrodas dzimtenē;

19) vēstniecību darbiniekiem/policijas darbiniekiem u.c. valsts iestāžu darbiniekiem fiktīvo laulību upuri bieži vien patiesību nestāsta, jo uzskata, ka paši ir vainīgi pie situācijas attīstības;

20) sievietei tiek piespiesta nevēlamām seksuālām attiecībām, pret viņu tiek pielietota vardarbība, bet viņa par to nevienam neziņo, uzskatot to par ģimenes strīdu;

21) persona tiek izmantota citos cilvēku tirdzniecības veidos, bieži izmantošanā tiek iesaistīti trešo valstu valstspiederīgā ģimenes locekļi un draugi.

6. Atbalsta sistēma ekspluatatīvo fiktīvo laulību upuriem

Katra valsts ir noteikusi standartus palīdzības nodrošināšanai cilvēku tirdzniecības upuriem. Tie katrā valstī var būt atšķirīgi, ievērojot valstī pastāvošo likumdošanu, Nacionālo cilvēku tirdzniecības upuru atbalsta mehānismu un programmas, tomēr ievērojot fundamentālas upura tiesības šādu atbalstu saņemt.

Saskaņā ar "Eiropas Savienības Stratēģiju cilvēku tirdzniecības izskaušanai

2012.-2016. gadā⁴⁴ Eiropas Savienības dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka tiek izveidoti oficiāli funkcionāli valstu konsultēšanas mehānismi (National Referral Mechanism). Šo mehānismu ietvaros būtu jāapraksta procedūras, lai labāk identificētu upurus, viņus konsultētu un viņiem sniegtu aizsardzību un palīdzību; tajos būtu jāiesaista visas attiecīgās valsts iestādes un pilsoniskā sabiedrība. Būtu jāiekļauj arī kritēriji upuru identifikācijai, ko izmantotu visas iesaistītās puses.

Lai maksimāli efektīvi vadītu cietušā rehabilitāciju un reintegrāciju, nepieciešams precīzi izvērtēt upura vajadzības un resursus, piedāvājot atbilstošu, mērķtiecīgu un izvērtējamu pakalpojumu, ievērojot holistiskās pieejas principu - upura personība laikā un sociālā vidē kā veselums. Nozīmīga ir izpratne par starpdisciplināru speciālistu komandu, kas kopā ar cietušo strādā uz kopēju mērķi – uz personas reintegrāciju sabiedrībā.

6.1.Kontakts ar cilvēku tirdzniecībā cietušo

Svarīgiatcerēties, ka palīdzība cietušajam balstās uz to, ka primārā atbildība par notikušo iesaistīšanu cilvēku tirdzniecībā ir jāuzņemas vervētājam vai organizētajām noziedzīgajām grupām, taču par tās pārtraukšanu iniciatīva jāuzņemas institūcijām, piemēram, tiesībsargājošām iestādēm, nevis cietušajam.

Palīdzības pamatprincipi cietušajam balstāmi uz:

- 1) skaidri identificējamiem un vienotiem pieņēmumiem un teorijām par cilvēku tirdzniecības cēloni un efektīviem tās novēršanas līdzekļiem;
- 2) praksē pārbaudītām iejaukšanās stratēģijām, lai veidotu drošu vidi un institūciju vispusīgu atbildību, novērtējot visus cilvēku tirdzniecības elementus attiecīgajā lietā;
- 3) labi definētām starpinsticionālas sadarbības metodēm, ko nosaka cietušā aizstāvības programmas.

Palīdzība cilvēku tirdzniecībā cietušajam bieži sākas ar **nepieciešamību**

⁴⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-LV-LT/TXT/?uri=CELEX:52012DC0286&from=LV>

atklāt, apzināties un atzīt notikušo. Lai kurš sabiedrības loceklis arī būtu pirmā upura kontaktpersona, nākamais solis vienmēr ir cietušā motivēšana palīdzības saņemšanai un sadarbībai ar speciālistiem (policisti, sociālie darbinieki, bāriņtiesas, psihologi u.c.). Īpaši tad, ja cietušais vēlas saglabāt notikušo noslēpumā un uzticēties tikai vienai kontaktpersonai, tikai sadarbība ar speciālistu komandu var izmainīt viņa stigmatizāciju un "iestrēgšanu" upura lomā ar visām psihotraumatiskajām sekām.

Nākamais praktiskais solis vienmēr būs **drošas sociālās vides veidošana**. Tas nozīmēs gan reālistisku draudu izvērtēšanu un upura pasargāšanu no vardarbīgo personu (vervētāju, izmantotāju) iespējamiem uzbrukumiem, gan konfidencialitātes un, ja tas iespējams, tuvo cilvēku atbalsta nodrošināšanas, gan upura subjektīvi izjusto baiļu un panikas mazināšanas, nepieciešamības gadījumā nodrošinot pavadonību. Tikai drošos apstākļos var sākties rehabilitācija un traumatiskās pieredzes pārstrāde. Droša palīdzības vide nozīmē tādu apstākļu radīšanu, kuros cietušais bez kauna un vainas sajūtas var runāt par pārciesto, izjūtot pieņemšanu un empātiju neatkarīgi no lietas apstākļiem.

Daži paņēmieni droša kontakta saglabāšanai:

- situācijai atbilstoša attieksme (upura spriedzes, jūtīguma un ievainojamības respektēšana);
- konkrēta saruna, nelietojot žargonu, sarkasmu;
- uzmanīgi lietot humoru, pārnesto nozīmi, abstrakcijas, vispārināšanu;
- aktīvā klausīšanās (ieskaitot spriedzes un emociju atspoguļošanu, satura atspoguļošanu) bez vērtēšanas;
- speciālista un cietušā aktivitātes saskaņošana (nespiežot uz sarunu depresīvo vai apjukušo cietušo, ar pacietību izturot dūsmīgo vai histērisko cietušo).

Speciālistam ir jāņem vērā, ka **cietušajam ir būtiski izrādīt emocijas** un iemācīties tikt ar tām galā. Kā svarīgākās cietušā emocijas, ar kurām būtu jārēķinās ikvienam, kurš kontaktējas ar cietušo no cilvēku tirdzniecības, būtu sekojošas :

- bailes (no soda; nosodījuma; no tā, ka ļaunprātīgais izmantotājs viņu atradīs; ka apkārtējie atklās, kas ir noticis; no slimībām; murgiem, palikt vienam);

- vainas apziņa (par notikušo; par reliģijas pārkāpšanu; par nespēju apgādāt ģimeni);
- dusmas (uz sevi, ka pieļāvusi šādu notikumu; uz sabiedrību, ģimeni, draugiem, kas viņu nepasargāja; par to, ka pārtrūcis līdzšinējais dzīves gājums);
- šoks (Vai tas tiešām ir noticis ar mani?; nespēja raudāt un izpaust emocijas);
- kauns (jūtas netīra, izmantota un pazemota; kauns no citiem, ja notikušais tiktu atklāts);
- ticības trūkums (par savām spējām pieņemt lēmumus; par izmaiņām nākotnē; nav ticības, ka cilvēki vēlas palīdzēt atgūties no notikušā);
- bezpalīdzība (kontroles zudums, nespēja atrast palīdzošos resursus);
- depresija (pesimisms; "nekas nevar uzlaboties"; vienaldzība);
- izslēgšana (atmiņas bloķēšana; "tas nav noticis ar mani")
- dezorientācija (nespēja koncentrēties, nosēdēt mierīgi; grūtības pārdzīvot katru dienu; atmiņas problēmas).
- nodevība (no tiem, kuri veica vervēšanu, vai iepazīstināja ar vervētājiem; no Dieva, vai cita ticības nesēja; no valsts; no ģimenes).

Persona, kura cietusi no cilvēku tirdzniecības, ir pakļauta posttraumatiskā stresa sindroma (PTSS) riskam. **Posttraumatiskā stresa sindroms** var atkārtoties arī ilgāku laiku pēc traumatiskās pieredzes. Ir vairāki simptomi, kas liecina par posttraumatiskā stresa sindromu. Šo simptomu pārzināšana palīdz kontaktpersonai atpazīt posttraumatiskā stresa sindromu cietušajam, sniegt sākotnēju palīdzību un piesaistīt nepieciešamos citas jomas profesionāļus.

Kā galvenie posttraumatiskā stresa simptomi ir jāmin:

- periodiskas atmiņas, sapņi un murgi par notriekušo;
- pēkšņas bailes par to, ka trauma atkārtosies. Tas izpaužas halucinācijās, retrospekcijās, ilūzijās un atkārtoti pārdzīvojot notikušo. Šie simptomi parādās cietušajam nomodā esot, arī tad, ja ir lietotas apreibinošas vielas;
- izteikts distress situācijās, kuras atgādina notikušo;
- cietušais centīsies atvairīt un izbēgt no visa, kas var atgādināt notikušo, bet ja tas nav iespējams kļūs apātiska, nejūtīga;
- iespējami atmiņas traucējumi;

- zudusi interese vai prasme par tām lietām, kuras pirms negatīvās pieredzes bija nozīmīgas un svarīgas;
- nrobežojas no citiem cilvēkiem, uzskata, ka nākotne nav iespējama;
- bezmiegs;
- uzbudinājums un pēkšņas dusmas;
- koncentrēšanās un uzmanības grūtības;
- nervozitāte, izteikts uzbudinājums un aizdomīgums;
- cietušais ir vieglāk iebiedējams;
- ir novērojamas fiziskas pazīmes (piemēram, trīcēšana, valodas raustīšana u.c.), ja kādi notikumi vai cilvēki atgādina pārciesto traumu.

6.2. Eksploatatīvu fiktīvu laulību sekas

Pirms atbalsta uzsākšanas cietušajam ir jānovērtē personas psiholoģiskais, fiziskais un emocionālais stāvoklis kopumā. Izvērtējot katra eksploatatīvajās fiktīvās laulībās cietušā situāciju, speciālistiem ir jāizvērtē notikuma smagums, kaitējuma smagums, cietušā spēja uztvert realitāti, viņa mobilitāte – iespēja mainīties, iespējamie situācijas pārvarēšanas mehānismi un citi resursi, dzīves vēsture, tai skaitā pagātnes krīzes, suicīda risks, kā arī personas motivācija iesaistīties atbalsta saņemšanas procesā.

Galvenā uzmanība ir pievēršama cilvēku tirdzniecības un tās formas – eksploatatīvas fiktīvas laulības **sekām**, ko šis fakts atstāj uz cietušo personu, jo īpaši uz faktiem, kam ir bijis pakļauts cietušais, piemēram, izolācijai, slēpšanai, izvarošanai vai citām vardarbības formām.

Vervētāji bieži pielieto psiholoģiskus paņēmienus, lai "salauztu" savus upurus. Vara pār upuriem ir pat stiprāka, kad kriminālās organizētās grupas kontrolē visu "ķēdi", sākot ar vervēšanu, tad transportēšanu un beidzot ar eksploatāciju. Bērnam seksuālās eksploatācijas gadījumā sekas var saglabāties visas dzīves garumā un nopietni traucēt vai kavēt viņa fizisko, psiholoģisko un sociālo attīstību.

Saprotot, kādas sekas var atstāt uz cietušo eksploatatīvas fiktīvas laulības kā cilvēku tirdzniecības viena no formām, ir iespējams nodrošināt piemērotu un profesionālu palīdzību cietušajai personai, atbildību sadalot vairāku profesionāļu starpā. Jāatzīmē, ka pārciesta eksploatatīva fiktīva

laulība ietekmē daudzas cietušā funkcionēšanas sfēras. Zemāk minētas galvenās no tām:

1. **Izmaiņas uzvedībā** parādās kā:

- destruktīva uzvedība (agresija, autoagresija jeb sevis ievainošana vai citāda kaitējuma nodarīšana, ieskaitot kaitīgos ieradumus, piemēram, apreibinošu vielu lietošana un citus);
- bezpalīdzības stāvoklis (nespēja sevi aizstāvēt pat situācijās, kurās agrāk to būtu bijis iespējams darīt, un pasīva uzvedība);
- neatbilstošas atbildības uzņemšanās.

Cilvēkiem, kuri nezina cietušā personīgo vēsturi, šāda uzvedība var likties nesaprotama vai tīši pret viņiem vērsta, tādēļ bieži uz agresiju tiek atbildēts ar agresiju, uzsākot noslēgtu reakciju un pretreakciju loku, kas partnerattiecībās var izvērsties par vēl vienu vardarbības ciklu.

2. **Izmaiņas sociālajā funkcionēšanā:**

- Tiek pārtrauktas iepriekšējās pozitīvās atbalsta attiecības, partnerattiecības vai pat attiecības ar nepilngadīgajiem bērniem, tās kļūst stresa, impulsīvas rīcības un vainošanas pilnas.
- Bieži tuvās attiecības ietekmē reāla vai iedomāta vajadzība slēpt notikušo, uzskatot, ka tuvinieki, draugi vai citi cilvēki, uzzinot par iesaistīšanu cilvēku tirdzniecībā, nosodīs, novērsīsies, vainos pašu upuri vai izrādīs neapvaldītu un nekorektu ziņkārību.
- Funkcionēšana sociālajā vidē bieži ir traucēta arī sakarā ar darba vai mācību spēju samazināšanos. Iespējas, kuras cilvēks būtu izmantojis pirms pārciestā notikuma (piemēram, mācības vai prakse ārzemēs studentu apmaiņas programmā), netiek izmantotas.
- Sabiedriskā darbība, iesaistīšanās interešu kopās, mākslinieciskā pašdarbība, aktīva kalpošana draudzē kopā ar citiem – viss, kas varētu veicināt psiholoģisko atveseļošanos, kļūst tik grūts, ka cietušais ļaujas bezspēcības un bezcerības izjūtai.
- Iespējamās negatīvas izmaiņas sevis aprūpē un tuvākās apkārtnes uzturēšanā, kas vēl vairāk veicina norobežošanos un izolēšanos.
- Tā vietā var sākties neveselīgas attiecības, kurās valda pārāk liela atbildības uzņemšanās pār kādu citu „nabadziņu”, cerot uz pozitīvu novērtējumu un pašapliecināšanos, vai pakļaušanās, atsakoties no atbildības un vienlaikus no savu vajadzību papildīšanas.
- Kaitīgo ieradumu kā dažāda veida atkarību veidošanās risks ir ļoti

augsts.

3. **Izmaiņas ekonomiskajā sfēra:** sakarā ar darba vai mācību spēju samazināšanos ierobežota ir darba attiecību uzturēšana, profesionālo pienākumu pildīšana, kas ierobežo ienākumu gūšanu un pasliktina materiālo stāvokli. Cietušajam vismaz krīzes pārvarēšanas laikā nepieciešams materiālais atbalsts.

4. **Izmaiņas emocijās un jūtās⁵⁵:**

- daudz biežāk izjūt negatīvas emocijas pat tad, ja dzīve rit mierīgi un bez traumatiskiem notikumiem;
- ne tikai briesmu signālus uztver saasināti jūtīgi, bet arī neitrālus stimulus uztver kā draudus. Piemēram, cilvēks, kurš pārcietis sišanu vai citu fizisku vardarbību, cita cilvēka paceltu roku uztvers kā draudu sitienam, nevis kā pirmo pusi kustībai uz glāstu;
- bieži nespēj izturēt fizisku tuvību, laipnību vai palīdzības piedāvāšanu uztver ar aizdomām;
- raksturīgi ilgstoši traumatiski stāvokļi (trauksme, depresija, posttraumatiskais stresa sindroms, disociācija, uzbudinājums).

5. **Izmaiņas domāšanas spējās:**

- visi procesi, kuri prasa piepūli, norisinās lēnāk un grūtāk (piemēram, uzmanības noturība un pārslēgšana, koncentrēšanās, domāšanas sistēmiskums);
- samazinās uztveres apjoms.

6. **Izmaiņas fiziskajā veselībā un pašsajūtā:**

- Lai psiholoģiski izdzīvotu, cietušais notikušo var „iedzīt” zemapziņā, kur tās radītā spriedze tērē ne tikai psihi, bet arī fiziskos resursus;
- Rodas dažādi psihosomatiskie simptomi - galvassāpes, vēdersāpes, sirds darbības vai gremošanas traucējumi, miega vai ēšanas traucējumi, nervozitāte, neizturība pret spriedzi, slikta pašsajūta un imunitātes pavājināšanās.

7. **Izmaiņas eksistenciālajā sfērā:**

- Nonākšana bezpalīdzības un atkarības situācijā, situācijā, kad nav

⁵⁵ Potter-Efron, R. T. (2005). Handbook of Anger management. London: The Haword Press, Turpmāk Potter-Efron, 2005

iespējams sevi pasargāt, rada domas: „pasaule ir ļauna”, „drošība nav iespējama”, „es esmu bezvērtīgs”, „es neesmu nekas”.

7.Preventīvie pasākumi ekspluatatīvo fiktīvo laulību fenomena mazināšanai

Preventīvo darbu var veikt ikviens cilvēks, kurš strādā ar sabiedrību un ar marginālām grupām, jo tās ir cilvēku tirgotāju mērķauditorijas. **Nozīmīgu ieguldījumu preventīvē var sniegt dažādu jomu speciālisti** - sociālie darbinieki, policijas darbinieki, masu mediju pārstāvji, skolotāji/izglītības darbinieki, medicīnas darbinieki, jauniešu centru un sociālās aprūpes centru darbinieki, robežsargi, bibliotēku darbinieki, Nodarbinātības valsts aģentūru darbinieki, darbā iekārtošanās biroju darbinieki, lidostu darbinieki, aizbildņi, advokāti, prokurori u.c., kuri iegūst zināšanas un turpina tās nodot tālāk.

Lai nodrošinātu mērķtiecīgus preventīvus pasākumus, ir jāpārzina **galvenās potenciālās riska grupas**, kas visbiežāk tiek pakļautas cilvēku tirdzniecībai, tai skaitā ekspluatatīvo fiktīvo laulību upuri. Tie ir: cilvēki, kuri ieguvuši vidējo vai zemāko izglītību; personas, kuras jau iepriekš cietušas no vardarbības; bezdarbnieki un darba meklētāji; personas, kurām izglītības iegūšanai vai turpināšanai nepietiek materiālo līdzekļu; sievietes; nepilngadīgi jaunieši (-tes); bērni – bāreņi, institucionālās aprūpes iestādēs dzīvojoši bērni un pusaudži; bērni un pusaudži no augsta sociālā riska ģimenēm, ielu bērni; bērni, kuru vecāki devušies peļņā uz citu valsti; u.c.

Preventīvi pasākumi sevī ietver dažādas formas un metodes. Kā nozīmīgākie informācijas kanāli jāmin: Uzticības tālrunis, informatīvie materiāli, kampaņas, diskusijas, raidījumi medijos, informācija sociālajos tīklos, rokasgrāmatas un semināri dažādiem speciālistiem, lekcijas potenciālajām riska grupām, videoklipi, upuru stāsti, interneta lapas un daudz kas cits.

8. Kā izmantot metodiskajā materiālā norādīto informāciju?

Metodiskā materiāla izstrādātāji, pamatojoties uz materiālā iekļauto informāciju, iesaka novadīt divu dienu treniņu-mācības, no kurām teorētiskajai informācijai veltīt 10-12 akadēmiskās stundas, bet 4-6 akadēmiskajās stundās nodrošināt praktisko darbu preventces aktivitāšu prasmju attīstīšanai.

Tēmu atspoguļošanai jūs varat izvēlēties metodes, kuras būtu, jūsuprāt, vispiemērotākās jūsu izvēlētajai mērķauditorijai, par pamatu ņemot Metodiskajā materiālā aprakstītās tēmas.

Savukārt tieši praktiskais darbs preventces aktivitāšu prasmju attīstīšanai parādīs, vai mācību grupas dalībnieki būs motivēti jauniegūtās zināšanas nodot tālāk citām mērķa grupām, tāpēc uzdevumu veikšanai ir izveidots apraksts ar dažādām metodēm un to pielietošanu, kuras varat izmantot prasmju attīstīšanai - Pielikums Nr.2, un mērķa grupu saraksts – Pielikums Nr.3.

Uzdevuma veikšanai jūs piedāvāsiet grupas dalībniekiem (pa vienam, pāros vai mazās grupās), izvilkt vienu mērķa grupu un kādu no metodēm, kura būtu izmantojama darbā ar izvēlēto mērķa grupu. Piemēram, **mērķa grupa** – *jauniešu līderi*, **pielietojamā metode** – *lomu spēle*. Šajā gadījumā jūs varat izmantot arī papildu materiālus no Pielikuma Nr.1 – **Sociālie gadījumi**.

Grupas dalībniekiem tiek dots **uzdevums**: izvēlēties tēmu no teorētiskās daļas, par kuru, izmantojot konkrēto metodi, pastāstīt mērķa grupai, to iesaistot, piemēram, lomu spēlē.

Ja grupa vēlas dažādot metodes, tad tai var dot iespēju izvēlēties vēl vienu vai 2 papildu metodes, piemēram, diskusija vai gadījuma analīze (Pielikums Nr.2).

Pēc vidēji 15-20 minūtēm tiek dots uzdevums – prezentēt preventces aktivitāti konkrētajai mērķa grupai. Citi dalībnieki pieņem lomu "mērķa grupa" un pēc prezentācijām sniedz atgriezenisko saiti, vai sniegtā informācija bija atbilstoša un saprotama mērķa grupai, vai radās kādi

jautājumi, uz kuriem būtu nepieciešama papildu informācija. Šādu informāciju, ja nepieciešams, nodrošina nodarbību lektori-eksperti. Ļoti svarīgi, lai treneri zinātu to institūciju kontaktus savā valstī, kuras var sniegt palīdzību no ekspluatatīvām fiktīvām laulībām cietušajiem.

Uzdevumā svarīgākais ir motivēt topošos trenerus runāt par tēmu, par ko ir iegūtas zināšanas, neskatoties uz to, ka vēl ne uz visiem jautājumiem uzreiz ir zināmas atbildes.

Uzdevumu var atkārtot citās mācību grupās, izveidojot pavisam jaunas kombinācijas, piemēram, mērķa grupa "jauniešu līderi", metode "prāta vētra".

9. Ieteicamā literatūra

1. United Nations Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children (latviski-ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to.; https://ec.europa.eu/anti-trafficking/legislation-and-case-law-international-legislation-united-nations/united-nations-protocol-prevent_en
2. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/36/ES (2011. gada 5. aprīlis) par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību) - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32011L0036>
3. Council Resolution of 4 December 1997 on measures to be adopted on the combating of marriages of convenience; [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y1216\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y1216(01)) (links latviski - https://www.google.lv/?gws_rd=cr,ssl&ei=MAiwV_DdFsf6swHpqJmYAQ#q=Padomes+1997.gada+4.decembra+Rezol%C5%ABcij%C4%81+par+pas%C4%81kumiem+fikt%C4%ABvu+laul%C4%ABbu+apkar%C5%A1anai)
4. Handbook on addressing the issue of alleged marriages of convenience between EU citizens and non-EU nationals in the context of EU law on free movement of EU citizens http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/swd_2014_284_en.pdf
5. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL Helping national authorities fight abuses of the right to free movement: Handbook on addressing the issue of alleged marriages of convenience between EU citizens and non-EU nationals in the context of EU law on free movement of EU citizens /* COM/2014/0604 final */ - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-LV-LT/TXT/?uri=CELEX:52014DC0604&from=LV>
6. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-LV-LT/TXT/?uri=CELEX:52012DC0286&from=LV>

7. <http://www.earlylegalintervention.eu/resources/>
8. National Anti-Trafficking Web Page (Latvia) - <http://www.trafficking.lv/en/>
9. Potter–Efron, R. T. (2005). Handbook of Anger management. London: The Haword Press, Turpmāk Potter–Efron, 2005
10. Compass - Manual for human rights education with young people; http://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/Compass_2012_FINAL.pdf

Sociālie gadījumi

1.gadījums

Kad Apvienotās Karalistes amatpersonas saņēma pieprasījumu par kādu aizdomās turēto, arī Klaipēdas reģiona tiesībsargājošās iestādes uzsāka pirmstiesas izmeklēšanu. Tajā pašā laikā nelielā Lietuvas pilsētā jauna sieviete sazinājās ar policiju un pastāstīja, ka viņa tikusi aizvesta uz Apvienoto Karalisti, izmantojot maldināšanu, kad viņai apsolīta darba vieta apģērbu šķirošanas fabrikā. Kopā ar aizdomās turētu sievieti viņa ar vieglo autobusu tika nogādāta Apvienotajā Karalistē. Ceļojuma izmaksas sedza nezināms trešās valsts valstspiederīgais, kurš nerunāja lietuviski. Upuris redzēja, kā aizdomās turētā sieviete uz gultas nomet naudu, no kuras viņa paņēma un upurim iedeva 200 mārciņas. Sieviete šajā brīdī nesaprata, kas notiek. Vakarā trešās valsts valstspiederīgais, kurš tika maksājis par braucieniem, sāka viņai seksuāli uzmākties un pieprasīja sniegt seksuālos pakalpojumus (šajā brīdī viņš vēl nepieprasīja laulību). Sieviete nerunāja angļiski, taču viņai izdevās no vīrieša izvairīties. Sieviete nebija telefona, un arī viņas personas apliecība ceļā uz Apvienoto Karalisti bija atņemta. Vēlāk sieviete jautāja trešās valsts valstspiederīgajam atļauju izmantot viņa telefonu, lai sazvānītu savu draudzeni, kura dzīvoja nelielā pilsētiņā. Tā kā draudzenei bija paziņas Īrijā, upurim izdevās ar tiem sazināties, un šīs personas sazinājās ar Londonas policiju, sniedzot aptuvenu upura atrašanās vietu. Policija ieradās notikuma vietā, atbrīvoja upuri un vienlaikus atbrīvoja vēl vienu sievieti, kura tika turēta tajā pašā dzīvoklī. Londonas Metropolitēna policija uzsāka izmeklēšanu. Lietuvā uz tā paša pamata tika sākta kriminālizmeklēšana, kas vēlāk pārtapa kopīgā starptautiskā izmeklēšanā, tāpēc Lietuvas tiesu iestādes uzsāka pirmstiesas izmeklēšanu. Vēlāk tika atklāts, ka jaunas sievietes no Klaipēdas reģiona tika sistēmiski vervētas, pārdotas un pārvestas uz Apvienoto Karalisti, kur tām par noteiktu naudas summu bija jāstājas laulībā ar trešo valsts valstspiederīgajiem. Tā saucamie starpnieki saņēma daļu no maksājuma. Viņiem pienācās trešdaļa summas. Atlikums pienācās sievietēm. Pēc tam šīs sievietes atgriezās un uzturējās Lietuvā, taču ik pa laikam viņām bija jādodas uz Apvienoto Karalisti, lai migrācijas kontroles dienesta ierēdņu priekšā apliecinātu laulības patiesumu. Šī iemesla dēļ pirms laulībām tā saucamais līgavainis un līgava saņēma informāciju viens par otru, kura bija jāapgūst un jāatceras, lai varētu pareizi atbildēt uz jautājumiem, kuri

tika uzdoti, ik reizi ierodoties migrācijas dienestā. Izmeklēšanas beigās Lielbritānijā par cilvēku tirdzniecību fiktīvajām laulībām tika notiesāts kopā dzīvojošs pāris (Lietuvas pilsoņi) un afgānis. Sieviete tika piespriesti 10 gadi brīvības atņemšanas, viņas partnerim – 6, savukārt afgānim ("līgavas pircējam") tika piespriesti 5 gadi cietumā.

2.gadījums

Tiesībsargājošās iestādes uzsāka pirmstiesas izmeklēšanu kādā Lietuvas pilsētā, kur trīs jaunas sievietes tika identificētas kā ekspluatācijas upuri (fiktīvo laulību organizēšanā). Kāda persona pilsētas mikrorajonā sazinājās ar policiju, paužot aizdomas, ka seksuāli tiek izmantota kāda jauna sieviete. Policija iesaistījās, un informācijas vākšanas laikā tika atklāts, ka vīrietis, kurš sievieti seksuāli izmantoja, ir to aizvedis uz ārzemēm. Upuris policijai pastāstīja, ka vienu reizi uz ārzemēm devusies kopā ar kādu sievieti, taču nākamajā reizē – ar kādu citu. Policija sāka meklēt otro sievieti. Kopumā tika identificēti trīs upuri. Tā kā visas sievietes bija no lauku reģiona, viņas savā starpā bija radnieciskas. Viena no trim sievietēm, kurai bija garīga atpalcība, tika nopratināta saistībā ar seksuālu izmantošanu. Saskaņā ar informāciju, ko sniedza kādas nevalstiskās organizācijas pārstāvji, šī sieviete bija naiva un paļāvīga. Vīrieša fermā strādāja vēl divas citas sievietes. Šīs abas meitenes iepazinās, kad abas tika vestas uz Lielbritāniju, lai stātos fiktīvajās laulībās. Viņām tika teikts, ka viņas dosies uz Lielbritāniju, iepazīsies ar puisiem, apprecēsies, neilgu laiku uzturēsies tur un divu nedēļu laikā organizatori parūpēsies par visiem dokumentiem, samaksās viņām un tad atvedīs atpakaļ uz Lietuvu. Kāds Lietuvas pilsonis viņas pavadīja ceļā uz Apvienoto Karalisti, taču tas nebija tas pats vīrietis, kurš viņas savervēja. Kad viņas ieradās Lielbritānijā, divi citi Lietuvas pilsoņi (vīrietis un sieviete) viņas sagaidīja. Sievietes dzīvoja dzīvoklī kopā ar trim vai četriem trešo valstu valstspiederīgajiem. Iepriekš minētā sieviete ar garīgo atpalcību (seksuāli ekspluatēta Lietuvā) arī Lielbritānijā tika seksuāli izmantota.

Pēc divām nedēļām sievietes atgriezās Lietuvā. Viņas nesaņēma solīto naudu, jo tika apgalvots, ka nav izdevies sakārtot visus nepieciešamos dokumentus. Viņām tika apsoltas, ka naudu samaksās pēc kāzām. Pēc kāda laika sieviete ar garīgo atpalcību kopā ar vēl vienu sievieti tika pārvestas uz to pašu vietu Lielbritānijā, kur uzturējās iepriekšējās sievietes. Viņas tur palika divas nedēļas līdz tika sakārtoti dokumenti. Beigās starp trešo

valstu pilsoņiem un starpniekiem no Lietuvas izcēlās konflikts, kā rezultātā sievietes tika nogādātas atpakaļ Lietuvā, un fiktīvās laulības netika noslēgtas.

Saskaņā ar sociālo darbinieku sniegto informāciju viena no cietušajām bija no diezgan labas ģimenes un bija pārvākusies uz ciematu, lai dzīvotu pie sava puīša. Kāda cita sieviete nāca no nabadzīgas ģimenes. Viņas vecāki bija alkoholiķi, un sieviete uzauga bērnu namos un sociālajos centros. Sievietei bija tendence lietot alkoholu, viņa strādāja gadījuma darbus. Balstoties uz nevalstisko organizāciju pārstāvju teikto, sieviešu vervēšanā tika izmantoti tādi argumenti kā "nauda" un "pasaules apskatīšana" – vervētāji apsolīja sievietēm atalgojumu un iespēju iepazīt Lielbritāniju. Visas sievietes tika savervētas individuāli. Organizatori bija dažādu tautību Lietuvas pilsoņi, savukārt klienti – trešo valstu valstspiederīgie (pakistānieši). Lielbritānijā atradās starpnieks, Lietuvas pilsoņi, kura meklēja klientus fiktīvajām laulībām. Izmeklēšanas laikā tika atklāts, ka sievietes pazina savus vervētājus, kuri tās uzrunāja, pavadīja un pārvadāja. Viena no sievietēm devās uz Lielbritāniju kopā ar vervētājiem.

3.gadījums

Upuri uzrunāja jaunu vīriešu grupa, kura saskaņā ar policijas informāciju bija saistīta ar dažādām noziedzīgām aktivitātēm. Upurim tika apsolīts labi apmaksāts darbs un labāka dzīve ārzemēs. Sākumā sieviete viņiem neticēja, tādēļ viens no vīriešu grupas izlikās, ka vēlas ar sievieti tuvas attiecības. Sieviete iemīlējās vīrietī un viņa pierunāta piekrita pamest mājas un doties uz ārzemēm. Pēc kāda laika jauno vīriešu grupa vēlējās, lai sieviete Vācijā apprecas ar kādu ārzemnieku. Mēģinājums noslēgt fiktīvās laulības neizdevās, jo upuris devās uz policiju un ziņoja par notikušo. Pēc diviem mēnešiem vīrietis, kurš simulēja tuvās attiecības ar upuri, aicināja viņu doties līdzīgi uz Īriju, lai tur strādātu. No Slovākijas austrumiem viņi kopā devās uz Bratislavu, kur tikās ar nepazīstamu Pakistānas pilsoni. Tajā brīdī vīrietis paziņoja, ka sievietei uz Īriju būs jādodas vienai kopā ar pakistānieti, jo vīrietim steidzami jāsakārto daži jautājumi Slovākijā un tiklīdz būs iespējams, viņš dosies uz Īriju. Īrijā sieviete uzzināja, ka vīrietis viņu ir pārdevis jau iepazītajam pakistānietim, kurš to pēcāk ir pārdevis tālāk vēl citam Pakistānas valstspiederīgajam. Sievietei tika draudēts, lai viņa kopā ar pakistānieti kuģī dotos uz Lielbritāniju. Laulība netika noslēgta. Sieviete no nevalstiskās organizācijas tika piedāvāts atbalsts un iespēja

atgriezties mājās. Pēc atgriešanās Slovākijā 2014. gada janvārī sieviete tika iekļauta atbalsta programmā un iesniedza sūdzību policijā.

4.gadījums

Monikai nebija nekādu spēcīgi sociālo saišu, viņa bija no nelabvēlīgas sociālās vides Košices rajonā un šobrīd uzturējās centrā, kas, cita starpā, piedāvāja palīdzību jauniem pieaugušajiem pēc institucionālo aprūpes iestāžu pamešanas. Viņu uzrunāja draudzene un piedāvāja doties pie viņas uz iepirkšanās centru, kur šī draudzene kopā ar vēl diviem vīriešiem gaidīja Moniku. Jaunākais no vīriešiem Monikai piedāvāja labi apmaksātu darbu uz trīs mēnešiem kādā farmaceitiskajā ražotnē Austrijā, kur viņai būtu jāšķiro medikamenti ar beigušos derīguma termiņu. Viņš Monikai teica, ka viņai nav par ko uztraukties, ka tas ir nopietns darba piedāvājums un ka arī viņas draudzene dosies līdzi. Šī informācija Monikai bija pietiekama, un viņa iekāpa vīriešu mašīnā. Pirms valsts pamešanas viņi vēl devās uz centru, kurā Monika dzīvoja, lai paņemtu viņas dokumentus un dzimšanas apliecību. Vecākais no vīriešiem nedevās ceļā ar viņiem, un viņa vietā pievienojās kāds cits vīrietis. Viņi ceļoja caur Ungāriju. Tur viņi nakti pavadīja hotelī, kurā jaunākais vīrietis mēģināja Moniku izvarot. Pēc tam, kad viņa to nepieļāva, vīrietis lamājās, kliez un pirmo reizi pastāstīja, kas Monikai būs jādara Austrijā.

Monikai bija mobilais telefons, un viņa sazinājās ar draugiem, lai lūgtu padomu. Nākamajā rītā viņa vīriešiem paziņoja, ka vēlas atgriezties mājās. Vīrieši aizbildinājās, ka aizvedīs viņu uz Bratislavu, taču patiesībā aizveda viņu uz dzīvokli Vīnē, kurā mitinājās sieviete no Slovākijas un Albānijas pilsonis. Slovākijas pilsonē kontrolēja Monikas pārvietošanos. Monika vairākkārt atkārtāja, ka vēlas atgriezties Slovākijā. Reiz visa grupa devās uz kafejnīcu, kur viņus sagaidīja kāds vīrietis. Tālāk viņi devās uz dzīvokli, kurā vairākas slovākietes tika nodarbinātas kā prostitūtas. Tā kā Monika uzstāja, ka vēlas atgriezties mājās, vīrietis, kurš viņai apsolīja darbu, aizveda viņu līdz Austrijas – Slovākijas robežai. Pirms viņš devās prom, viņš Monikai draudēja, lai viņa nevienam nestāstītu, ko tika piedzīvojusi. Dažus mēnešus vēlāk tā pati grupa sazinājās ar Moniku, lai viņai piedāvātu, nevis labi apmaksātu darbu, bet gan, lai piedāvātu stāties fiktīvā laulībā. Monika aizbildinājās, ka viņa dosies savākt nepieciešamās mantas, un piezvanīja policijai. Pēc tam Monika tika pārvietota uz drošu apmešanās vietu un iekļauta Atbalsta programmā.

5.gadījums

Jauna sieviete I.M. no Igaunijas, kura dzīvoja un strādāja Itālijā, 2014. gada nogalē vērsās Igaunijas vēstniecībā Romā, lai atjaunotu savu pasi. Vēstniecības apmeklējuma laikā viņu pavadīja vairāki Ēģiptes pavalstnieki un I.M. interesējās par nepieciešamajiem dokumentiem, lai varētu stāties laulībā ar trešās valsts valstspiederīgo. Tālākā sarunā atklājās, ka viņa vēl nepazīst savu topošo līgavaini, kurš, domājams, arī ir Ēģiptes pilsonis. Saņemot informāciju no vēstniecības par iespējamo fiktīvās laulības gatavošanu, cilvēktirdzniecības novēršanas un upuru atbalsta uzticības telefona darbinieki sazinājās ar sievieti. Konsultanti viņai zvanīja vairākas reizes, līdz I.M. beidzot pacēla telefonu. Sarunas gaitā darbinieki viņu informēja par iespējamiem riskiem un negatīvām sekām, kas var iestāties, stājoties fiktīvā laulībā. Sieviete tika iedrošināta sazināties ar uzticības tālruni, ja viņai rastos jebkāda nepieciešamība pēc palīdzības. Uzticības tālruņa darbiniekiem radās iespaids, ka I.M. pašai bija nelielas zināšanās un izpratne par laulības noslēgšanas procedūru un ka visu procesu organizēja un koordinēja trešās personas.

2015. gada janvārī I.M. atkārtoti sazinājās ar vēstniecību un meklēja atbalstu, lai novērstu viņas vīra ieceļošanu Itālijā. Pirms kāda laika viņa bija devusies uz Ēģipti, kur apprecēja ēģiptieti H., kurš tagad vēlējās emigrēt uz Eiropas Savienību. Viņa interesējās par iespēju izbeigt laulību, jo vīrietis bija ieinteresēts laulībā kā līdzeklī, kas varētu atvieglot viņa emigrāciju.

Pēc saņemtās informācijas uzticības tālruņa operatori centās sazināties ar I.M., taču uz telefona zvaniem atbildēja vīrietis, kurš uzdevās par I.M. draugu un runāja angļiski ar akcentu, kas nav raksturīgs itāļiem. Turpinot zvanīt, telefonu beidzot pacēla I.M., kura tika informēta par vispārīgo likumdošanu attiecībā uz laulības šķiršanu un to, ka viņai, iespējams, būs jāsaņem Ēģiptes varas iestāžu atļauja, lai šķirtu laulību. Šķita, ka sievieti ļoti nomāc juridisko jautājumu sarežģītība, un viņa paziņoja, ka viņai ir grūtības komunikācijā ar savu vīru. Vēlāk viņa minēja, ka plāno iesaistīt kādu draugu no Ēģiptes, kurš bija apsolījis vienoties ar viņas vīru par iespēju iesniegt šķiršanās pieteikumu Ēģiptē. Lai nodrošinātu sievietes drošību, saruna ar I.M. norisinājās krieviski, lai to nevarētu pārraudzīt persona, kura uz telefona zvaniem atbildēja agrāk. Pēc vairākām dienām kāds cits ārzemnieks no I.M. numura zvanīja uzticības tālrunim un interesējās, kam pieder šis numurs.

Vēlāk izrādījās, ka solījumi par laulības šķiršanu bija nepatiesi un 2015. gada februārī I.M. nosūtīja vēstuli Igaunijas vēstniecībai, kurā rakstīja, ka baidās atteikt palīdzību savam vīram, lai viņš varētu ierasties Itālijā, jo viņa tiekot novērota un baidoties par savu drošību. Sieviete izklausījās ļoti satraukta un nobijusies no iespējas meklēt palīdzību pie Itālijas varasiestādēm, jo sākumā viņa brīvprātīgi bija piekritusi stāties laulībā, kura vēlāk izrādījās fiktīva. Tā kā sieviete turpināja strādāt un dzīvot Itālijā, informācija par šo lietu tika tālāk nodota NVO, kas darbojās ar cilvēktirdzniecības novēršanu Itālijā.

6.gadījums

2010. gadā ar jaunu igauņu sievieti K. no pilsētas P. sazinājās viņas bērnības draudzene, kura piedāvāja iespēju doties un strādāt Hāgā, Nīderlandē. Saskaņā ar piedāvājumu kāda igauņiete M. meklēja jaunu sievieti, kura varētu strādāt bārā. Augustā K. devās uz Nīderlandi. Ierodoties tur, M. paņēma K. dokumentus, sakot, ka tie nepieciešami, lai noformētu darba atļauju. K. tika nogādāta dzīvoklī kopā ar vīrieti, kuram viņa visu laiku bija jānovēro. Pirmajās divās nedēļās M. un pārējie organizatori pret K. bija ļoti draudzīgi, organizēja kopīgas ballītes un ievietoja dažādus kopīgus attēlus sociālajos tīklos. Taču pēc tam, kad K. tika atņemti viņas dokumenti, viņa uzzināja, ka nekāda darba nav. Tā vietā M. mēģināja viņu piespiest apprecēt Turcijas pilsoni, kurš vēlējās iegūt uzturēšanās atļauju ES. M. lika K. iemācīties par viņas nākamo vīru dažādu informāciju, kā, piemēram, dzimšanas datus un citus faktus. K. atteicās precēties un mēģināja sazināties ar savu ģimeni Igaunijā, lai lūgtu palīdzību atgriezties, jo viņai nebija naudas biļetei. K. māte atbildēja, ka arī viņa šajā situācijā nevar palīdzēt.

K. tika turēta Nīderlandē divus mēnešus, kuru laikā viņu kontrolēja M. un vīrietis, kurš ar viņu dzīvoja vienā dzīvoklī. Šajā laika posmā viņa divas reizes tika izvarota, kā rezultātā palika stāvoklī. Galu galā K. izdevās atgūt savu personas apliecību un nosūtīt e-pastu par savu situāciju Igaunijas medijiem, kuri to pārsūtīja cilvēktirdzniecības novēršanas un upuru atbalsta uzticības telefona darbiniekiem. Pēc tam K. nokļuva Igaunijas vēstniecībā, kur viņu nopratināja Holandes policija, kuri viņu identificēja kā iespējamo cilvēktirdzniecības upuri. Policija viņu pavadīja uz lidostu, jo K. apgalvoja, ka vēlas tikai un vienīgi doties mājās.

Atgriežoties Igaunijā, K. sagaidīja igauņu precilvēktirdzniecības NVO

pārstāvji, kuri viņu informēja par iespējamiem atbalsta pasākumiem. K. atteicās no jebkāda veida palīdzības un atgriezās savās mājās. Atsaucoties uz ekspertiem, šāda uzvedība ir ļoti raksturīga personām, kuras ir piedzīvojušas seksuālu vardarbību vai kāda cita veida psiholoģisko traumu. Pēc atgriešanās Igaunijā K. stāstīja, ka viņu moka murgi un citas veselības problēmas. Turklāt viņa sāka saņemt ziņas ar draudiem no organizatoriem Nīderlandē. Tajā brīdī K. pati sazinājās ar uzticības tālruni un piekrita saņemt psiholoģisko palīdzību.

Tā kā draudi turpinājās, K. piekrita sadarboties ar Igaunijas policiju, lai tā šo lietu izmeklētu.

Piedāvātās darba metodes ir vien kā ieteikumi, taču lektors to var pielāgot atbilstoši savām vēlmēm un prasmēm, kā arī grupas vajadzībām. Katrs lektors zemāk piedāvātajām metodēm ir aicināts pievienot savas metodes, tā veidojot individuālu pieeju grupu vadīšanā.

Metode

Metodes apraksts

Diskusija

Diskusijas norisei ir nepieciešams diskusijas jautājums, piemēram, "Kādas ir jūsu domas par...?". Diskusija palīdz trenerim un dalībniekiem noskaidrot savu attieksmi pret konkrēto jautājumu. Katram diskusijas dalībniekam ir sava iepriekšējā pieredze, tai skaitā attiecībā uz uzdoto jautājumu, tāpēc diskusija palīdz ģenerēt/saklausīt citas idejas un meklēt citus risinājumus.

Diskusija var notikt lielajā grupā, pāros un mazajās grupās. Ja diskusija notiek pāros un mazajās grupās, tad diskusijai tiek plānots laiks līdz 5 minūtēm, pēc kura diskusiju rezultāts/idejas tiek apspriestas lielajā grupā.

Lekcija

Lekcija visbiežāk tiek plānota dažādu nozaru profesionāļu izglītošanai un parasti norit 180 minūtes. Tā var ietvert gan vizuālās prezentācijas, gan materiāla pasniegšanu mutiski. Ja tiek lietotas vizuālās prezentācijas, tām būtu jābūt pieejamām klausītājiem arī pēc mācībām (izsūta klausītājiem, norāde uz materiāla pieejamību interneta vietnē utt.).

Lekcijas nobeiguma daļā būtu jāparedz laiks jautājumu daļai, lai klausītāji varētu iegūt atbildes uz jautājumiem.

Parasti lektors norāda arī savu elektronisko pastu, kuru klausītāji var izmantot papildu informācijas iegūšanai.

Ja lekcijas tiek vadītas jauniešiem, to ilgums ir līdz 45 minūtēm.

Minilekcija

Minilekcijas priekšrocības ir īsā materiāla izklāstā, lielāko daļu mācību laika atvēlot jautājumu un atbilžu sesijai. Minilekcijas ilgums sasniedz no 20 līdz 45 minūtēm. Lai lietderīgi izmantotu mācībām atvēlēto laiku, ir jāgatavo jautājumi grupai par minilekcijas tēmu.

Prāta vētra

Prāta vētra visbiežāk tiek izmantota jaunas tēmas izzināšanai pirms vēl par to ir uzsākts runāt, risinot kādu problēmu, meklējot atbildi uz konkrētiem jautājumiem, ideju ģenerēšanai.

Prāta vētras pamatā ir jautājums, uz kuru iespējamās daudzas atbildes, kuras tiek fiksētas dalībniekiem redzamā veidā, piemēram, pierakstot uz tāfeles vai sienas. Kad idejas apsīkst, prāta vētra ir jābeidz un jālūdz papildu komentāri par izteiktajām idejām.

Prāta vētra veicina dalībnieku radošumu, piešķir nodarbībai enerģiju, kā arī īsā laikā ļauj atrast dažādus risinājumus identificētajai problēmai.

Darbs pāros/ darbs grupās

Darbs pāros vai mazās grupās atšķiras no darba lielajā grupā, jo mazajās grupās (līdz 6 cilvēki) ikviens tiek motivēts piedalīties jautājuma risināšanā, piedāvājot grupai savas stiprās puses. Darbs grupās attīsta sadarbības un komunikatīvās prasmes, kā arī liek dažādiem cilvēkiem saskaņot un pieņemt vienotu lēmumu. Darbs grupās tiek plānots vidēji līdz 20 minūtēm, bet tas var atšķirties no uzdevumu skaita. Uzdevumam jābūt skaidri definētam un vērstam uz rezultātu, kas pēc darba pāros/grupās ir jāpaziņo visai grupai.

Lomu spēle

Lomu spēle dalībniekiem palīdz iejusties analizējamā gadījuma dalībnieku situācijā, palielina empātijas spējas, palīdz saskatīt iemeslus situācijas attīstībai un piedāvā dažādas alternatīvas situācijas risināšanai. Tā ir improvizācija, bet nav domāta aktiermākslas attīstīšanai.

Lomu spēlei tiek dots neliels ieskats risināmajā situācijā, tiek definēti situācijas dalībnieki, sniegts dalībnieku raksturojums un problēma.

Lomu spēles dalībniekiem (visbiežāk mazā grupiņā 6-8 cilvēki) tiek dots uzdevums izspēlēt aprakstīto situāciju, par pamatu ņemot savu redzējumu, pieredzi un mācību vidē pieejamos resursus. Savukārt treneris un pārējie mācību dalībnieki izsaka arī citus risinājumus, kas kopā veido vairākas gadījuma risināšanas alternatīvas.

Lomu spēles darbības laiks ir atkarīgs no uzdevuma sarežģītības, taču tam nevajadzētu būt tik sarežģītam, ka dalībniekiem tas ir nepaveicams.

Uzdevuma veikšanai ir jāparedz pietiekams laiks, lai gadījumā, ja ir nepieciešama moderatora palīdzība, to būtu iespējams saņemt uzdevuma kvalitatīvākai izpildei un neradītu psiholoģisko diskomfortu metodes pielietošanai.

Laiks ir nepieciešams arī lai "izietu" no piešķirtās lomas, izanalizētu situāciju un samazinātu emocionālos līdzpārdzīvojumus kādam no situācijā iesaistītajiem varoņiem, kura lomā apmācāmais ir iejuties.

Simulācijas spēles

Lai noritētu simulācijas spēles, ir jāpagatavo scenārijs, kurā iesaistās visi spēles dalībnieki. Simulācijas spēlēs faktiski ir maz improvizācijas iespēju, jo situācijas tiek prognozētas, lai dalībnieki maksimāli izdzīvotu situācijas, kā arī, lai tās notiktu drošā vidē.

Īpaši svarīgas ir pārrunas pēc simulācijas spēlēm, jo jāpārrunā ir jūtas, ko izraisījusi dalība simulācijas spēlē - izjustā kontrole; vēlme situāciju mainīt, bet nespēja to izdarīt; ievainojamība; situācijas attīstība u.c.

Sociālā gadījuma analīze

Šo metodi visbiežāk lieto starpinstitucionālo grupu profesionalitātes paaugstināšanai, jo tiek izmantoti reāli gadījumi par reāliem cilvēkiem-gadījuma varoņiem, kuru situācijas būtu risināmas, piesaistot vairāku profesiju pārstāvjus.

Analizējot gadījumu, lielā grupa tiek sadalīta mazākās grupās līdz 6 cilvēkiem (var arī būt mazāks cilvēku skaits). Mazajām grupām tiek piedāvāti dažādi sociālie gadījumi, taču uzdevumiem un jautājumiem jābūt ir vienādiem. Gadījuma analīzei tiek plānotas vismaz 30 minūtes, lai grupa varētu padziļināti iepazīties ar gadījumu un atbildēt uz izvirzītajiem jautājumiem.

Pēc sociālā gadījuma analīzes mazajā grupā tas tiek prezentēts lielajai grupai, sniedzot grupas atbildes uz definētajiem jautājumiem. Treneris nodrošina atgriezenisko saiti par grupas darbu.

Sociālā gadījuma analīze parāda situācijas, ka vairāku nozaru

speciālisti sevi nesaredz kā resursu konkrētu sociālo situāciju risināšanā, tāpēc trenerim ir jānorāda, kurā brīdī katrs no profesionāļiem varēja iesaistīties, lai situācija risinātos pēc iespējas pozitīvāk konkrētā gadījuma varoņiem.

Jautājumu/atbilžu sesija

Jautājumu/atbilžu sesija var tikt izmantotas kā papildu metode pirms, piemēram, simulācijas spēles, lai diagnosticētu klausītāju zināšanu līmeni.

Ja metodi izmanto pirms, piemēram, simulācijas spēles, tad tiek formulēti vienkārši jautājumi, kas parāda dalībnieku konkrētā brīža zināšanas. Šajā gadījumā pēc simulācijas spēles tiek veikta atkārtota dalībnieku anketēšana, kas parāda iegūtās zināšanas. Metodi bieži izmanto jauniešu auditorijām, kur viena daļa grupas uzdod jautājumus, bet otra – uz tiem atbild, tādējādi tiek procesā iesaistīti visi semināru dalībnieki un treneris, kurš darbojas kā asistents abām pusēm.

Darba lapas ar kontroljautājumiem

Darba lapas ar kontroljautājumiem var tikt izmantotas kā papildu metode pēc, piemēram, lekcijas, lai pārbaudītu iegūtās zināšanas. Lai lietotu šo metodi, treneris sagatavo jautājumus par konkrētu tēmu, kur vairākiem jautājumiem ir dubultās pārbaudes funkcija: 2 atšķirīgi jautājumi tiek formulēti tā, lai tiktu iegūta viena un tā pati atbilde. Ja uz šiem 2 atšķirīgiem jautājumiem ir vienāda atbilde, treneris gūst pārliecību, ka klausītājs ir pareizi sapratis piedāvāto tēmu.

Darba lapās ar kontroljautājumiem nevajadzētu likt viedokļu jautājumus, tas ir, jautājumus, kuros ir jāatspoguļo savs viedoklis.

Vērtēšana vai no 1 līdz 10

Metodi izmanto, ja nepieciešams novērtēt svarīgāko un vismaznozīmīgāko, piemēram, analizējot sociālo gadījumu, tiek dots uzdevums novērtēt gadījumā iesaistīto personu nozīmi situācijas attīstībā no 1 līdz 10, kur 1 ir vissvarīgākais, bet 10 – vismaznozīmīgākais (personāžu skaits sociālajā gadījumā ir 10). Ja personāžu skaits ir 8, tad vērtēšanas skala būs no 1 līdz 8. Kad ir veikts sadalījums, grupa atklāj diskusijas ceļu - kā nonākt pie šāda vērtēšanas rezultāta.

Bukleti

Ja tēma skar prevenci, tad tiek izmantota informācijas sagatavošana bukletu formā, kur īsi un kodolīgi tiek apkopti svarīgākie fakti par tēmu, lai mērķa grupa gūtu informāciju, kas dotu zināšanas, kā sevi pasargāt no iekļūšanas fiktīvās laulībās. Metodi izmanto, lai jaunie treneri iemācītos sagatavot koncentrētā veidā informāciju dažādām mērķa grupām.

Mācību laikā šo bukletu var caurskatīt visa mācību grupa un grupas treneris.

Publikāciju/interviju/ videosižetu analīze

Metodi izmanto līdzīgi kā sociālo gadījumu analīzi, taču publikācijās, intervijās un videosižetos bieži vien parādās tā veidotāja (kāda sabiedrības locekļa, tai skaitā žurnālista, rakstnieka, publicista u.c.) viedoklis par konkrēto tēmu. Šo metodi izmanto, lai runātu par sabiedrībā valdošajiem stereotipiem un to veidošanos, kā arī iespējām mainīt stereotipus un aizspriedumus pret kādu konkrētu mērķa grupu.

Mērķa grupas

Bērni vecumā no 12-15 gadiem

Jaunieši no 15-18 gadiem

Sociālie darbinieki, kuri strādā ar jauniešiem ar vieglu un vidēju garīgu atpalcību

Sociālie darbinieki

Policijas darbinieki

Žurnālisti

Medicīnas darbinieki

Pedagogi, kuri strādā ar bērniem līdz 15 gadu vecumam

Pedagogi, kuri strādā ar jauniešiem līdz 18 gadiem

Jauniešu līderi, kuri vēlas izglītēt dažādu vecumu jauniešus

NVO darbinieki

Personas ar vieglu vai vidēju garīgo atpalcību

Daudzbērnu ģimeņu vecāki

Bezdarbnieki

Bibliotekāri

Sociālās institūcijās dzīvojošie jaunieši

Nodarbinātības valsts aģentūras darbiniekiem

Dažādu institūciju vadītāji

Brīvprātīgie

Augstskolu studenti

Plaša sabiedrība kampaņas laikā

1) European Women are Sold as Slaves to Pakistani Muslims in Ireland (3,50 minūtes Īrija + Latvija)

<https://www.youtube.com/watch?v=ILVv6J2aHIA>

2) Exclusive: Bogus Marriage Operation Uncovered By Sky News (6,54 minūtes, UK, Slovākija)

<https://www.youtube.com/watch?v=vm6fBusWQYo>

3) ITV Exposure.UK - The Sham Marriage Racket (2015) (49,20 minūtes, UK)

<https://www.youtube.com/watch?v=XBPNa7owbUg>

4) Human Trafficking - Be Aware. Cut The Chain.

<https://www.youtube.com/watch?v=JlRD31xqhUM>

5) Human Trafficking - Is Ignorance a Blessing?

<https://www.youtube.com/watch?v=jJICAmtYeIY>

6) Fiktīvas laulības. Pārdota brīvība-Fictitious Marriage. Sold Freedom

<https://www.youtube.com/watch?v=qa-HgpkYdEg>

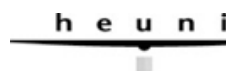
7) Cilvēku tirdzniecība ir gaļas mašīna-Human Trafficking Is a Meat Mincer (2012.gads, 1,42 minūtes)

https://www.youtube.com/watch?v=j3y_0zSg4EA

Asociētie partneri:

Projekta partneri:

Projekts "Novēršot cilvēku tirdzniecību un fiktīvās laulības: daudznozaru risinājums" (HESTIA) tiek īstenots Eiropas Komisijas Iekšlietu Ģenerāldirektorāta finanšu programmas „Noziedzības profilakse un apkarošana” ietvaros. Granta līguma Nr.HOME/2013/ISEC/AG/THB/4000005845.